

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SUVI ANTONENKO

Tehokas jälkiluopuminen perinnöstä

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2022

Tekijä Antonenko, Suvi	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 17.4.2022
	Sivumäärä 43	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Tehokas jälkiluopuminen perinnöstä		
Tutkinto-ohjelma Liiketalous		
Opinnäytetyössä tarkasteltiin tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä. Perinnöstä luopumiselle voi olla monia syitä, kuten verosuunnittelu tai perinnön suojaaminen velkojilta. Ongelma kuitenkin on, etteivät perilliset useinkaan tiedä, mitä perinnöstä luopuminen tarkoittaa, kuinka se onnistuu tehokkaasti ja mitkä ovat luopumisen vaikutukset. Tällainen tietämättömyys saattaa johtaa kaksinkertaiseen verotukseen tai siihen, että perintöosuus ulosmitataan. Työn tutkimuskysymyksiä olivat: mitä on tehokas jälkiluopuminen perinnöstä, mitkä ovat sen vaikutukset ja mitä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee huomioda, kun perillinen haluaa luopua perinnöstä. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyi käytännön opas, joka jäi toimeksiantajan käyttöön. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, sillä sen tarkoitus oli ohjeistaa käytännön toimintaa ja laatia opinnäytetyön sivutuotteena tuotos eli käytännön opas. Opinnäytetyön toteutustapaan kuului myös selvityksen tekeminen, joka toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä. Tämä menetelmä valittiin siksi, koska työssä pyrittiin ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä. Aineistoa kerättiin teemahaastatteluiden muodossa, jotka toteutettiin Microsoft Teamsin välityksellä sekä puhelimitse vuoden 2022 kevään aikana. Opinnäytetyön johtopäätöksenä todettiin, ettei esitettyihin tutkimuskysymyksiin ole yksiselitteisiä vastauksia. Työn tuloksena saatiin teoriamateriaalia aiheesta, joka koottiin ohjeistukseksi opinnäytetyön sivutuotteena syntyneeseen käytännön oppaaseen. Jälkiluopumisen tehokkuudesta todettiin, että se tulee ymmärtää tehokkaan ja tehottoman jälkiluopumisen tunnusmerkkien kautta kokonaisarviona. Jälkiluopumisen vaikutuksista todettiin, että ne liittyvät ennen kaikkea sijaantulijoihin, verotukseen sekä perillisen velkoihin. Opinnäytetyön tuloksena koottiin yhteen seikkoja, joihin perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee kiinnittää huomiota, jos perillinen haluaa luopua perinnöstä. Nämä liittyvät ennen kaikkea siihen, jos luopuja on rintaperillinen, leski, testamentinsaaja tai jos luopuja on edunvalvonnassa.		
Asiasanat perintöoikeus, luopuminen, perilliset, perunkirjoitus, testamentti, perintövero		

Author Antonenko, Suvi	Type of Publication Bachelor's thesis	Date 17.4.2022
	Number of pages 43	Language of publication: Finnish
Title of publication Effective Renunciation of Inheritance		
Degree program Business Administration		
In this thesis was reviewed effective renunciation of inheritance as a legal phenomenon. The reasons to renounce an inheritance are, for example, to benefit from tax planning or to protect an inheritance from creditors. However, heirs often do not know what means to renounce an inheritance, how it can be done effectively or what the renunciation affects. Such ignorance can lead to double taxation of the inheritance, or the inheritance may be distrained. Research questions of this thesis were: what an effective renunciation of inheritance is, what are its effects and what should a law office taking care of the estate inventory consider in case an heir wants to renounce an inheritance. A practical guide was created for the employer as a by-product of this thesis. The thesis was carried out as a practical thesis, because its purpose was to instruct in practical situations and build up a practical guide. In addition, a study was carried out, using a qualitative research method. The method was chosen, because in this thesis was attempted to understand an effective renunciation of inheritance as a legal phenomenon. The material was collected through thematic interviews that were carried out via Microsoft Teams and via phone during the spring 2022. In the thesis was found that the research questions cannot be answered unambiguously. Theoretical material obtained on the topic was compiled into a set of guidelines, written into the practical guide created as a by-product of the thesis. It was found that the effectiveness of the renunciation should be assessed primarily based on the hallmarks of effective and ineffective renunciation, thus resulting in an overall assessment. In the thesis was found that the renunciation of inheritance affects first and foremost the choice of the next in line, the taxation, and the heir's creditors. Finally, in the thesis was established relevant points of consideration for a law office taking care of the estate inventory. These include points relating to situations when a renouncer is a direct descendant, widow, beneficiary under the testament or a renouncer has a guardian.		
<u>Key words</u> inheritance law, waiver, heirs, estate inventory, will, inheritance tax		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA AIHEEN RAJAUS.....	6
2.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	6
2.2 Aiheen rajausta.....	7
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	8
3.1 Tutkimusmenetelmä.....	8
3.2 Tutkimusjoukko	8
3.3 Opinnäytetyön sivutuotteena syntyvä käytännön opas	10
4 TEHOKAS JÄLKILUOPUMINEN PERINNÖSTÄ.....	11
4.1 Jälkiluopuminen perinnöstä	11
4.1.1 Tehokas jälkiluopuminen.....	12
4.1.2 Tehoton jälkiluopuminen.....	15
4.1.3 Osittainen jälkiluopuminen.....	17
4.2 Perillispiiri.....	19
4.2.1 Lakimääräiset perilliset.....	20
4.2.2 Testamentinsaaja.....	22
4.2.3 Sukuselvitys.....	23
4.3 Jälkiluopuminen eri perinnönsaajien näkökulmasta	24
4.3.1 Luopuja on rintaperillinen	24
4.3.2 Luopuja on leski	25
4.3.3 Luopuja on testamentinsaaja.....	26
4.3.4 Luopuja on edunvalvonnassa.....	29
4.4 Jälkiluopumisen tehokkuus perillisen velkoihin nähden	30
4.4.1 Konkurssi.....	31
4.4.2 Ulosotto.....	31
4.5 Jälkiluopumisen peruuttaminen	33
4.5.1 Jälkiluopumisen peruuttaminen oikeustoimena.....	34
4.5.2 Pätemättömyysperusteet	35
5 YHTEENVETO	37
5.1 Tulosten tarkastelu	37
5.2 Luotettavuuden pohdinta.....	39
5.3 Tulevaisuuden näkymät	40

LÄHTEET

LIITE

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö liittyy juridiikkaan ja siinä tarkastellaan tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä. Opinnäytetyöllä halutaan selvittää, mitä on tehokas jälkiluopuminen perinnöstä, mitkä ovat sen vaikutukset sekä mitä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee huomioida, kun perillinen haluaa luopua perinnöstä.

Perinnöstä luopumiselle voi olla monia syitä. Kuolinpesän osakkaat voivat toteuttaa perintöverosuunnittelua luopumalla perinnöstä tehokkaasti ja saada tätä kautta taloudellista hyötyä. Perillisellä saattaa olla velkaa ja luopumalla perinnöstä hän haluaa varmistaa, ettei perintö siirry hänen velkojilleen. Ongelma kuitenkin on, etteivät kuolinpesän osakkaat usein tiedä, kuinka perinnöstä voi luopua tehokkaasti tai mitkä ovat sen vaikutukset.

Opinnäytetyö ja sen sivutuotteena syntyvä käytännön opas toimivat oppaana toimeksiantajan eli organisaatio X:n lakimiehille ja sihteereille. Oppaan avulla he voivat neuvoa kuolinpesän osakkaita perinnöstä luopumiseen liittyvissä kysymyksissä ja varmistua luopumisen tehokkuudesta. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää myös sellaiset henkilöt, jotka harkitsevat perinnöstä luopumista tai ovat muuten kiinnostuneita aiheesta. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyvä käytännön opas jää vain toimeksiantajan käyttöön.

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi tehokkaan jälkiluopumisen perinnöstä, sillä olen törmännyt aiheeseen usein työssäni, ja se kiinnostaa minua myös henkilökohtaisesti. Työskentelen sihteerinä organisaatio X:ssä, joka toimii Uudellamaalla perhe- ja jäämistöoikeuden alalla. Suurin osa toimeksiantoista liittyy perunkirjoituksiin. Käyn asiakkaiden kanssa läpi perunkirjoituksen alkuneuvottelun, jossa tulee muun ohella kysyä, luopuuko joku perinnöstä. Oman kokemukseni mukaan tämä herättää kuolinpesän osakkaissa paljon kysymyksiä. Koen, että opinnäytetyöni aihe palvelee käytännön työelämän haasteita ja auttaa minua kehittymään ammatillisesti.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA AIHEEN RAJAUS

2.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön toimeksiantaja esitti tarpeen tutkia tehokasta jälkiluopumista perinnöstä, sillä kuolinpesän osakkaat eivät usein tiedä, kuinka tämä tapahtuu ja mitkä ovat sen vaikutukset. He saattavat ryhtyä perintöön, vaikka heidän olisi tarkoitus luopua perinnöstä. Käytännössä haasteita esiintyy myös sen suhteen, milloin perillisen on liian myöhäistä luopua perinnöstä. Rajojen määrittäminen on tärkeää, sillä Verohallinto saattaa katsoa, että perintöön on ryhdytty, jolloin luopuvalle perilliselle määrätään perinnöstä perintövero ja luopujan sijaantulijalle lahjavero, eli tehoton luopuminen johtaa kaksinkertaiseen verotukseen (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Organisaatio X:ssä tuli käyttöön uusi asianhallintajärjestelmä vuoden vaihteessa. Siihen kirjataan perunkirjoituksen alkuneuvottelussa asiakkaan kanssa läpikäydyt asiat. Uuden asianhallintajärjestelmän myötä kuolinpesän osakkailta tulee kysyä, luopuuko joku perinnöstä. Oman kokemukseni mukaan tämä herättää kuolinpesän osakkaissa usein kysymyksiä. He saattavat pohtia, mitä perinnöstä luopuminen tarkoittaa, onko se kannattavaa, mitä toimia pesässä saa tehdä, vaikka perinnöstä haluaisi luopua, ja kenelle perintö siirtyy, jos joku kuolinpesän osakas luopuu perinnöstä.

Opinnäytetyön tavoitteena on ymmärtää tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä sekä laatia opinnäytetyön sivutuotteena käytännön opas organisaatio X:n työntekijöille aiheesta. Työn tutkimuskysymykset ovat: mitä on tehokas jälkiluopuminen perinnöstä, mitkä ovat sen vaikutukset ja mitä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee huomioida, kun perillinen haluaa luopua perinnöstä. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyvässä käytännön oppaassa on tarkoitus koota yhteen aiheeseen liittyvää teoriaa lyhyesti ja ytimekkäästi sekä neuvoa organisaatio X:n työntekijöitä perinnöstä luopumiseen liittyvissä kysymyksissä.

2.2 Aiheen raja

Tutkimuskysymyksiä voidaan tarkastella eri henkilöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö on rajattu koskemaan perinnöstä luopumista tilanteissa, joissa luopuja on lakimääräinen perillinen tai testamentinsaaja. Aiheen tarkastelun ulkopuolelle on rajattu luopuminen henkivakuutuskorvauksesta sekä avioliittolain mukaisesta tasingosta, sillä ne eivät varsinaisesti ole perinnöstä luopumista.

Perillispiirin muodostuminen kuvataan opinnäytetyössä lyhyesti ja ytimekkäästi. Sen tarkastelun ulkopuolelle on rajattu esimerkiksi isyyden tunnustamisen ja adoption vaikutukset perillispiirin muodostumiseen. Nämä ovat laajoja ja yksityiskohtaisia kokonaisuuksia, eikä niitä ole tarkoituksenmukaista käsitellä tehokasta jälkiluopumista käsittelevässä opinnäytetyössä.

Aihetta voidaan myös tutkia eri ajankohtina: tapahtuuko luopuminen perittävän eläessä vai perittävän kuoleman jälkeen. Tässä opinnäytetyössä aihe on rajattu koskemaan pelkästään perittävän kuoleman jälkeen tapahtuvaa luopumista, eli jälkiluopumista. Ennakkoluopuminen on rajattu työn ulkopuolelle, jotta työn aihepiiri pysyisi täsmällisesti määriteltynä.

Aihetta voidaan tarkastella myös siviilioikeudellisesti tilanteissa, joissa kuolinpesän osakkaalla on velkaa ulosotossa tai hän on konkurssissa. Opinnäytetyössä tehdään lyhyt katsaus jälkiluopumisen vaikutuksista perillisen velkoihin nähden. Käsittelyn ulkopuolelle on rajattu konkurssin ja ulosoton yksityiskohtaisempi tarkastelu. Opinnäytetyössä tarkastellaan lyhyesti myös luopumisen peruuttamista, joka liittyy vahvasti sopimusoikeuteen. Työssä esitellään muutamia oikeustoimilain pätemättömyysperusteita nimenomaan luopumisen peruuttamiseen liittyen. Tarkastelun ulkopuolelle on rajattu sopimusoikeudellisten kysymysten laajempi käsittely.

Vaikka eräs jälkiluopumisen syy voi olla verosuunnittelu, on opinnäytetyön ulkopuolelle rajattu yksityiskohtaiset vero-oikeudelliset kysymykset. Tästä syystä työssä ei tarkastella perintö- ja lahjaverolakia. Opinnäytetyön liitteessä esitellään esimerkinomaisesti taulukoiden avulla erilaisia tilanteita jälkiluopumisen vaikutuksista perintöverotukseen.

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, sillä sen tavoitteena on käytännön toiminnan ohjeistaminen ja sen sivutuotteena syntyy käytännön opas (Vilkka & Airaksinen 2003, 9). Opinnäytetyön toteutustapaan kuuluu myös selvityksen tekeminen, joten työssä esitellään tutkimuskysymykset, joita ei yleensä toiminnallisissa opinnäytetöissä esitellä (Vilkka & Airaksinen 2003, 30).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellisen selvityksen tekeminen voidaan toteuttaa määrällisellä tai laadullisella tutkimusmenetelmällä (Vilkka & Airaksinen 2003, 56–57). Laadullinen tutkimusmenetelmä toimii silloin, kun tavoitteena on jonkin ilmiön ymmärtäminen kokonaisvaltaisesti (Vilkka & Airaksinen 2003, 63). Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä opinnäytetyössä pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tehokasta jälkiloopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä.

3.2 Tutkimusjoukko

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä aineistoa kerätään haastatteluiden muodossa, jotka voidaan toteuttaa lomake- tai teemahaastatteluina. Aineisto voidaan kerätä melko vapaamuotoisesti, kuten puhelimitse tai paikan päällä kasvotusten. Toiminnallisessa opinnäytetyössä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida, vaan haastatteluaineistolla saatua tietoa voidaan käyttää lähdeaineistona. (Vilkka & Airaksinen 2003, 57–58.)

Teemahaastattelut ovat puolistrukturoituja ja siten vapaampi tapa kerätä aineistoa, kuin strukturoidut lomakehaastattelut. Teemahaastattelut toimivat esimerkiksi silloin, kun on tarkoitus kerätä tietoa jostakin tietystä temasta tai tehdä konsultaatioita asiantuntijoille. Tiedon litterointi toiminnallisissa opinnäytetöissä keskitetään yleensä sisällön tuottamisessa tarvittuun tietoon, joka palvelee kohderyhmää. Hyvin vapaamuotoisille konsultaatioille ei tarvitse tehdä edes osittaista litterointia, ja ne sopivat parhaiten faktatietojen tarkistamiseen. (Vilkka & Airaksinen 2003, 63–64.)

Tässä opinnäytetyössä empiriaa on saatu haastatteluilla, jotka on toteutettu teemahaastatteluina ja faktatietojen tarkistaminen on toteutettu asiantuntijoita konsultoimalla. Opinnäytetyössä on haastateltu organisaatio X:n kahta lakimiestä ja yhtä lakipalvelusihteeriä sekä konsultoitu yhtä Verohallinnon verosihteeriä. Jokaiselle haastateltavalle on kerrottu haastattelun alussa, mitä varten haastattelu toteutetaan ja mikä on opinnäytetyön aihe. Haastateltaville on myös kerrottu, että he pysyvät opinnäytetyössä nimettöminä ja haastatteluun liittyvät aineistot tuhoetaan heti, kun niistä saatu tarpeellinen tieto on siirretty opinnäytetyön raporttiin.

Haastateltava n1 on toiminut organisaatio X:ssä lakipalvelusihteerinä 14 vuoden ajan ja hänelle on tullut vastaan tuona aikana useampi tapaus, jossa perillinen on halunnut luopua perinnöstä. Haastattelu toteutettiin 11.3.2022 teemahaastatteluna hänen kanssaan Microsoft Teamsin välityksellä.

Haastateltava n2 on toiminut organisaatio X:ssä lakimiehenä neljän vuoden ajan ja hänellä on kokemusta myös Verohallinnosta. Hän työskenteli Verohallinnossa vuoden ajan ja hän oli perintö- ja lahjaverotuksen puolella muutaman kuukauden. Haastattelu toteutettiin hänen kanssaan teemahaastatteluna puhelimitse 23.3.2022.

Haastateltava n3 on toiminut lakimiehenä organisaatio X:ssä lähes neljän vuoden ajan ja myös hänellä on kokemusta Verohallinnosta. Hän toimi Verohallinnossa puoleentoista vuoden ajan ja hän työskenteli pääasiassa perintö- ja lahjaverotuksen puolella. Haastattelu toteutettiin hänen kanssaan teemahaastatteluna Microsoft Teamsin välityksellä 25.3.2022.

Haastateltava n4 tavoitettiin soittamalla Verohallinnon perintö- ja lahjaverotuksen palvelupuhelimeen. Häneltä tarkistettiin eräs faktatieto, eikä hänen kanssaan varsinaisesti käyty läpi haastattelua. Hänelle kuitenkin kerrottiin samat tiedot, kuin muille haastateltaville puhelun tarkoituksesta, opinnäytetyön aiheesta sekä siitä, että hän pysyy nimettömänä. Haastateltava n4 toimii Verohallinnossa verosihteerinä ja puhelinkeskustelu käytiin hänen kanssaan 4.4.2022.

3.3 Opinnäytetyön sivutuotteena syntyvä käytännön opas

Toiminnallisen opinnäytetyön lopputuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, kuten ohjeistus. Tekstiä sisältävä ohjeistus suunnitellaan kohderyhmälle sopivaksi ja työn tavoitetta palvelevaksi. Ohjeistuksen tulee olla käytettävä kohderyhmässä, asiasisällöltään kohderyhmälle sopiva, informatiivinen, selkeä ja johdonmukainen. Oppaiden kohdalla lähdekritiikki on tärkeässä asemassa, joten tietojen hankinta, niiden oikeellisuus ja luotettavuus on varmistettava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51–53.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä opinnäytetyön raportin ohessa kirjoitetaan samaan aikaan sivutuotteena syntyvän oppaan tekstiä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 67).

Opinnäytetyössä on perehdytty voimassa olevaan lainsäädäntöön, ajantasaiseen oikeuskirjallisuuteen, oikeuskäytäntöön ja Verohallinnon ohjeeseen aiheesta. Oikeuslähteiden lisäksi opinnäytetyössä on haastateltu kahta lakimiestä ja yhtä lakipalvelusihteeriä sekä konsultoitu yhtä Verohallinnon verosihteeriä. Oikeuslähteistä ja haastatteluista saatuja tietoja on käytetty opinnäytetyön sivutuotteena syntyvän oppaan perustana. Se on pyritty tekemään mahdollisimman lyhyeksi ja ytimekkääksi, jotta siitä voisi löytää vastauksen helposti ja nopeasti myös kiireisissä tilanteissa. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyvä käytännön opas on toteutettu organisaatio X:n vihreitä arvoja noudattaen sähköisessä muodossa. Näin se on myös helposti organisaation työntekijöiden saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta.

4 TEHOKAS JÄLKILUOPUMINEN PERINNÖSTÄ

Perillinen tai testamentinsaaja suorittavat perintönä saadusta omaisuudesta perintöveroa, jos he ovat ottaneet perinnön vastaan eli ryhtyneet perintöön. Henkilö voi kuitenkin luopua perinnöstä tehokkaasti, jolloin hänelle ei määrätä perintöveroa, vaan perintövero määrätään sille henkilölle, joka on luopujan lakimääräinen sijaantulija. Mikäli perillinen tai testamentinsaaja luopuu perinnöstä tehottomasti, hänen katsotaan vastaanottaneen perinnön ja luovuttaneen sen edelleen. Tällaisessa tilanteessa hänelle määrätään maksettavaksi perintövero ja omaisuuden saajalle määrätään maksettavaksi lahjavero. (Aarnio, Kangas & Rabinä 2020, 314–315.) Lahjavero on ankarampaa kuin perintövero, sillä alin verotettava lahja on 5 000 euroa, kun taas alin verotettava perintö on 20 000 euroa. Kuitenkin yli 240 000 euron suuruisesta lahjasta määrättävä lahjavero on vähemmän kuin vastaavansuuruisesta perinnöstä määrättävä perintövero. (Kaari 2017, 20.)

Luvussa 4.1 tarkastellaan tehokkaan ja tehottoman jälkiluopumisen tunnusmerkkejä, jotka osoittavat, voiko henkilö enää luopua perinnöstä tehokkaasti vai ei. Luvussa 4.2 käsitellään perillispiirin muodostumista ja sitä, ketkä ovat luopuvan perillisen sijaantulojoita. Luvussa 4.3 siirrytään tarkastelemaan jälkiluopumista eri perinnönsaajien näkökulmasta. Erityisiä kysymyksiä liittyy rintaperillisen, lesken, testamentinsaajan sekä edunvalvonnassa olevan perillisen luopuessa perinnöstä. Luvussa 4.4 tarkastellaan luopumisen vaikutuksia perillisen velkojiin nähden. Siinä tehdään lyhyt katsaus konkurssiin sekä ulosottoon. Lopuksi luvussa 4.5 siirrytään tarkastelemaan mahdollisuutta peruuttaa jälkiluopuminen sekä esitellään joitakin oikeustoimilain pätemättömyysperusteita. Opinnäytetyön liitteessä esitellään taulukoiden avulla jälkiluopumisen vaikutuksia verotukseen erilaisissa tilanteissa.

4.1 Jälkiluopuminen perinnöstä

Seuraavaksi tarkastellaan jälkiluopumista perinnöstä, sekä sitä, milloin luopuminen on tehokasta ja milloin tehotonta. Tarkastelun kohteena on myös osittaisen jälkiluopumisen tehokkuus ja tehottomuus. Tehokkaalla ja tehottomalla jälkiluopumisella on

vaikutuksia muun muassa perintöverotukseen, sillä tehoton luopuminen johtaa kaksinkertaiseen verotukseen (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Perinnöstä luopuminen on eräs jäämistöverosuunnittelun keino. Kun hypätään yksi sukupolvi yli, ei tälle sukupolvelle tule veroseuraamuksia ja myös omaisuuden tuottama tulo siirtyy suoraan seuraavalle sukupolvelle. Mikäli perinnöstä luopuu tehokkaasti, ei perinnöstä luopuneelle määrätä perintöveroa, vaan perintöverovelvollisia ovat perillisen lakimääräiset sijaantuloperilliset. Tehokkaasta perinnöstä luopumisesta on kyse vain silloin, jos omaisuus menee sellaisenaan niille, joille se menisi tilanteessa, jos luopuva perillinen olisi kuollut ennen perittävää. Tehottomalla perinnöstä luopumisella tarkoitetaan tilanteita, joissa syntyy kaksinkertainen verotus. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 111–115.) Verotuksen kannalta tehoton luopuminen ei kuitenkaan vaikuta luopumisen sitovuuteen luopujan ja sijaantulijan välillä (Määttä & Juusola 2017, luku 1.2).

Lakimääräinen perillinen voi luopua perittävän kuoltua perinnöstä aktiivisesti, jolloin kyseessä on jälkiluopuminen. Testamentinsaaja puolestaan voi testamentintekijän kuoltua luopua vetoamasta testamenttiin. Mikäli henkilö olisi saamassa perittävältä omaisuutta usealla tavalla, kuten lakimääräisenä perillisenä sekä testamentilla, tulee jokaista saantoa tarkastella erillisenä saantona. Jokaista saantoa tarkastellaan siis myös erikseen luopumistoimen tehokkuutta arvioitaessa. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 91–93.) Perillisille tulee usein yllätyksenä, että perinnöstä luopumisen lisäksi heidän tulisi erikseen luopua esimerkiksi henkivakuutuskorvauksesta, mikäli he eivät halua kuolinpesästä mitään (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022).

4.1.1 Tehokas jälkiluopuminen

Perintökaaren mukaan perillinen ja testamentinsaaja voivat luopua oikeudestaan perittävän kuoltua, jos he eivät ole ryhtyneet sellaisiin toimiin, että heidän olisi katsottava ottaneen perinnön vastaan. Perinnöstä luopumisen on perintökaaren mukaan tapahduttava kirjallisesti. (Perintökaari 40/1965, 17 luku 2a §.) Lisäksi kirjallinen luopumismoitutus tulee allekirjoittaa. Luopumistahdonilmaisun voi antaa jokaiselle kuolinpesän osakkaalle tai se voidaan myös ilmaista perukirjassa. (Kangas 2018, 402.) Suullisesti

tapahtuva perinnöstä luopuminen ei siis ole pätevä tapa luopua perinnöstä tehokkaasti (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022).

Kyseessä on tehokas perinnöstä luopuminen, jos luopuminen koskee koko perintöä tai testamenttia, luopuminen tapahtuu vastikkeetta ja ehdoitta, luopumisen yhteydessä ei määrätä sijaantulijoita, luopuminen tapahtuu riittävän ajoissa, eikä luopuvan perillisen katsota vastaanottaneen perintöä tai testamenttia miltään osin (Kolehmainen & Rabinä 2021, 92). Testamentinsaaja kuitenkin voi esimerkiksi osallistua testamentin sisällön ja tulkinnan selvittämiseen tai antaa testamentin tiedoksi perillisille, eivätkä tällaiset toimet vielä ole testamentin vastaanottamista (Kolehmainen & Rabinä 2021, 120).

Kun luopuminen tapahtuu tehokkaasti, luopuja vetäytyy pesästä ja hänen sijaansa tulee laissa määrätty sijaantulija. Tällöin sijaantulija maksaa perintöveron aivan kuin luopuja olisi kuollut ennen perittävää. Tehokasta luopumista ei estä se, että luopuja määrää luopuvansa lakimääräisen sijaantulijansa hyväksi. Tämä ilmenee korkeimman oikeuden (KKO) ratkaisusta KKO 2003:95. (Kangas 2018, 404.)

Ratkaisussa KKO 2003:95 perillinen oli luopunut perinnöstä lastensa hyväksi. KKO:n perusteluiden mukaan, koska luopuminen olisi muutenkin tullut tämän lasten hyväksi, ei tällaista määräämistointa voitu pitää perintöön ryhtymisenä. (KKO 3.11.2003 T 2680; Kolehmainen & Rabinä 2021, 96.) Lähtökohta kuitenkin on, ettei sijaantulijoita saa määrätä perinnöstä luovuttaessa, joten tämä on myös perustana organisaatio X:n laatimissa luopumisilmoituksissa. Mikäli asiakas toisi organisaatio X:lle itse laatimansa kirjallisen luopumisilmoituksen, jossa hän määräisi luopuvansa perinnöstä lastensa hyväksi, tulisi tällaiseen suhtautua varovaisesti. Varmin keino luopua perinnöstä tehokkaasti on olla määräämättä sijaantulijoita. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.) Kun sijaantulijoita ei määrätä, ei synny epäselvyyksiä sen suhteen, onko luopuja ryhtynyt perintöön (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022).

Edellä mainitussa ratkaisussa KKO 2003:95 perinnön vastaanottamisena ei myöskään pidetty sitä, että luopuja oli ryhtynyt pesän tavanomaisiin ja välttämättömiin toimiin, kuten hautajaisten ja perunkirjoituksen järjestämiseen sekä kuolinpesän välttämättömiin pankkiasioden ja omaisuutta koskevien juoksevien asioiden hoitamiseen. Myöskään osallistuminen perunkirjoitukseen ei vielä tarkoittanut perintöön ryhtymistä.

(KKO 3.11.2003 T 2680; Kolehmainen & Rabinä 2021, 96.) Tällaiset välttämättömät selvitystoimet eivät ole perintöön ryhtymistä varsinkaan silloin, jos luopuja ei saa henkilökohtaista etua pesästä (Aarnio & Kangas 2016, 730). Myöskään pelkästään pesän ilmoittajana toimiminen ei ole perintöön ryhtymistä ja siksi perinnöstä luopuva henkilö voi olla toimeksiantajana perunkirjoitusta hoitavassa lakitoimistossa (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Luopuminen on yleensä tehokasta, kun se tapahtuu perunkirjoituksen yhteydessä tai myöhemmin, mutta ennen perintöverotuksen toimittamista (Kolehmainen & Rabinä 2021, 132). Käytännössä perunkirjoitukseen mennessä osakspiirin tulisi olla selvillä, eli sukuselvityksen tulisi olla valmis. Mikäli joku haluaa luopua perinnöstä vasta perunkirjoituksen yhteydessä tai sen jälkeen, tulee sukuselvitystä ja perukirjaa täydentää. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.) Toisaalta on myös mahdollista, että perunkirjoitustilaisuudessa perinnöstä luopuva allekirjoittaa luopumisilmoituksen ja perukirjaan merkitään hänen ilmoituksensa mukaan, ketkä ovat hänen sijaantulihoitaan. Näin perukirja saataisiin eteenpäin Verohallintoon. Sukuselvitystä tulee joka tapauksessa täydentää, sillä muut tahot, kuten esimerkiksi pankit, haluavat tarkistaa perukirjan ja sukuselvityksen. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.)

Perintöverotusta koskevan ennakkoratkaisun hakeminen ei vielä ole perintöön ryhtymistä. Jos luopuminen tapahtuu perintöverotuksen toimittamisen jälkeen, verotusta voidaan pyytää oikaistavaksi. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 132.) Tapauksessa, jossa leski ei osannut päättää, vetoaako hän ensiksi kuolleen puolison hänen hyväkseen tekemään testamenttiin vai ei, Verohallinto antoi ohjeen, että leskellä on perintöverotuksen toimittamiseen asti aikaa harkita asiaa (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Perintöveron maksamisen merkitystä on hieman pohdittu tuoreessa KKO:n ratkaisussa KKO 2020:49. Perillinen A halusi luopua perinnöstä 23 vuoden jälkeen perittävän kuolemasta. Käräjäoikeuden mukaan A:n voitiin olettaa maksaneen perintöveron ja tämä osoitti tahtoa ottaa perintö vastaan. KKO:n perusteluissa mainitaan, ettei KKO:n oikeuskäytännössä ole otettu kantaa perintöveron maksamisen merkitykseen perintöön ryhtymistä arvioitaessa. KKO:n mukaan perintövero määrätään maksuun usein hyvin pian perittävän kuoleman jälkeen ja veron maksun laiminlyönti johtaisi perillisen

kannalta negatiivisiin seuraamuksiin. Näiden seikkojen perusteella KKO:n mukaan ei ole selvää, tuleeko perintöveron maksamiselle antaa merkitystä, kun harkitaan, onko perillinen ryhtynyt perintöön. KKO palautti asian hovioikeuden käsiteltäväksi. (KKO 24.6.2020 T 996.)

Verohallinnon ohjeen mukaan luopumisen tehokkuutta tarkastellaan kokonaisarviona, johon vaikuttavat osakasasemassa tehdyt aktiiviset toimenpiteet ja ajan kuluminen. Yleensä luopuminen ei enää ole tehokasta useiden vuosien jälkeen perittävän kuolemasta. (Määttä & Juusola 2017, luku 2.1.) Vaikka perinnöstä luopumiselle ei ole asetettu takarajaa, kuitenkin käytännössä takarajan muodostaa perinnönjako (Aarnio ym. 2020, 317; Kolehmainen & Rabinä 2021, 97).

Oikeuskäytännöstä löytyy kuitenkin ratkaisu (KKO 2005:98), jossa perinnöstä luopuminen oli mahdollista vielä neljän vuoden jälkeen perittävän kuolemasta (KKO 13.9.2005 T 2067; Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Perinnöstä luopumisen takarajana voitaisiin pitää myös perintökaaren mukaista vanhentumista, jonka mukaan, jos henkilö ei ota perintöä vastaan kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta, hän menettää oikeutensa perintöön (Perintökaari 16 luku 1 § 1 mom.; Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Tällöin myöskään luopuminen perinnöstä ei liene enää mahdollista (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Tehokkaan jälkiluopumisen tunnusmerkit löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 3.1.

4.1.2 Tehoton jälkiluopuminen

Perintökaaren mukaan perillisen on katsottava vastaanottaneen perinnön, jos hän on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon taikka perillisenä muutoin ryhtynyt jäämistöä koskeviin toimiin. Sama koskee soveltuvien osien myös testamentinsaajaa. (Perintökaari 16 luku 2 § 2–3 mom.) Perintöön ryhtymisestä ei ole laissa oikeusohjetta, mutta karkeasti jaoteltuna voidaan ajatella, että perintöön voi ryhtyä joko ottamalla perintö vastaan tai ilmoittamalla tahto ottaa perintö vastaan (Aarnio & Kangas 2016, 729). Perintöön ryhtymisen jälkeen luopuminen on tehotonta (Kangas 2018, 425).

Edellä mainitun perintökaaren 16 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan jo pelkkä perunkirjoitukseen osallistuminen on perintöön ryhtymistä, mutta kuten edellä luvussa 4.1.1 ilmeni, oikeuskäytännön mukaan tämä ei vielä ole perintöön ryhtymistä. Oikeuskäytännön kantaa voidaan pitää perustellumpana, kuin lakiin kirjattua säännöstä, sillä olisi kohtuutonta, jos osakkaan tulisi aina perunkirjoitukseen mennessä ja osallistumatta kyseiseen tilaisuuteen tehdä luopumista koskeva päätös. Yleensä vasta perunkirjoitus-tilaisuudessa osakas saa tietoonsa kuolinpesän laajuuden, sekä sen omaisuuden, josta hän olisi luopumassa. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.)

Kyseessä on tehoton luopuminen, jos koko perintö tai testamentti on vastaanotettu, luopuminen tapahtuu vastiketta vastaan, ehtoja asettaen tai sijaantulijat määräten. Tällaisessa tapauksessa katsotaan, että luopuva perillinen on vastaanottanut perinnön tai testamenttisaannon ja tämän jälkeen luovuttaneen sen edelleen sijaantulijalleen. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 92.) Tällöin luopujalle tulee maksettavaksi perintövero ja sijaantulijalle lahjavero (Kangas 2018, 404).

Perintöön ryhtymistä on muun muassa se, että henkilö on ollut mukana myymässä kuolinpesän omaisuutta, saanut pesästä jotain jako-osuutenaan tai maksanut perintöveron (Kolehmainen & Rabinä 2021, 96–97). Esimerkiksi kuolinpesän asioiden hoitamisesta koskevan valtakirjan allekirjoittaminen viittaa perintöön ryhtymiseen (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022). Edellä mainitun ratkaisun KKO 2020:49 mukaan ei kuitenkaan ole selvää, tuleeko perintöveron maksamiselle antaa merkitystä perintöön ryhtymisen kannalta (KKO 24.6.2020 T 996).

Kun tarkastellaan perintöön ryhtymistä, ratkaisevaa on se, mitä on pidettävä perillisen ja testamentinsaajan sitoutumistahtona perinnön tai testamentin tuottamiin oikeuksiin ja niistä aiheutuviin velvollisuuksiin, eli mikä on henkilön tahto määrätä kuolinpesässä olevasta omaisuudesta (Kolehmainen & Rabinä 2021, 96–97). Kyseessä on tehoton luopuminen, jos perillinen käyttää perintöosuuteensa omistajalle kuuluvia oikeuksia (Kolehmainen & Rabinä 2021, 112). KKO:n ratkaisussa KKO 2006:34 tahtoa määrätä kuolinpesän omaisuudesta osoitti myös pelkäksi aikomukseksi jäänyt määräämistoimi. A oli antanut pankille toimeksiannon myydä hänelle testamentatut osakkeet, ja tämän jälkeen ilmoittanut kirjallisesti luopuvansa hänelle testamentilla määrätystä omaisuudesta. KKO:n perusteluiden mukaan A oli vastaanottanut testamentissa tarkoitetun

omaisuuden, kun hän oli yrittänyt myydä hänelle testamentatut osakkeet. (KKO 26.4.2006 T 940.)

Verohallinnon ohjeen mukaan perillisen suojaksi säädettyjen keinojen käyttäminen, kuten lakiosailmoituksen tekeminen ja testamentin moitekanteen nostaminen, ovat perintöön ryhtymistä. Samoin perintöön ryhtymistä on pesän saatavan periminen. (Määttä & Juusola 2017, luku 2.1.) Perintöoikeuden voimaansaattamista on lisäksi perintöä tai testamenttia koskevan vaatimuksen ilmoittaminen sille, joka on ottanut perinnön vastaan tai sille, joka hoitaa pesää, sekä vastaanottotahdon ilmoittaminen oikeudelle. Saatavan vanhentumisen katkaisemista ei voitane pitää toimenä, joka osoitaisi, että perintöön on ryhdytty, varsinkaan, jos on kyseessä velkojien intressi. Asia voi kuitenkin olla toinen, jos vanhentumisen katkaiseminen tapahtuu vain perillisen oman edun vuoksi. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 94–99.)

Verohallinto voi saada tiedon osakkaan ryhtymisestä perintöön esimerkiksi erilaisten asiakirjojen kautta. Perinnöstä luopuva osakas on saattanut allekirjoittaa jonkin perintöön ryhtymistä osoittavan asiakirjan, kuten perinnönjakosopimuksen, joka on toimitettu Verohallintoon perukirjan liitteenä. Verohallinto myös pääsee eri rekistereihin, eli jos luopuvan osakkaan nimiin on siirretty ja rekisteröity vaikkapa kiinteistö, Verohallinto näkee tämän tiedon lainhuutorekisteristä. Saattaa myös käydä niin, että luopumisolmoitus tehdään ilman riittävää asiantuntemusta ja Verohallinto katsoo, että perintöön on ryhdytty. Näissä tilanteissa luopuva osakas ei voi vedota tietämättömyyteen tai siihen, ettei tarkoituksena ollut kaksinkertainen verotus. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.) Tehottoman jälkiluopumisen tunnusmerkit löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 3.2.

4.1.3 Osittainen jälkiluopuminen

Luopuminen osittain lakimääräisestä perintöosuudesta on perintöosasta määräämistä eli perintöön ryhtymistä. Osittaista luopumista on esimerkiksi se, että henkilö ottaa perinnöstä vastaan vain tietyn määräosan, oikeuden tai esineen. Osittaisen luopumisen kaltainen tilanne on myös se, että perinnönjaossa poiketaan laskennallisista perintöosuuksista ilman pätevää perustetta. Tällaisessa tapauksessa perilliselle määrätään perintövero ja lisäksi enemmän saaneille perillisille lahjavero. (Kolehmainen & Rabinä

2021, 113–114.) Osittainen luopuminen perinnöstä ei siis ole mahdollista tehokkaasti (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Lakiosa muodostaa hieman poikkeuksellisen tilanteen, kun omaisuus on määrätty testamentilla muulle, kuin lakiosaan oikeutetulle perilliselle. Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) ratkaisussa KHO 2013:52 veroneutraalina pidettiin kolmen rintaperillisen tahdonilmaisua, jonka mukaan he luopuivat lakiosistaan osittain, kun muu omaisuus meni testamentilla heidän rintaperillisilleen. Rintaperilliset luopuivat lakiosistaan siltä osin, kuin ne ylittivät verovapaan perintöosan rajan. KHO:n perusteluiden mukaan, mikäli lakiosaperilliset vaativat lakiosaansa pienempää osaa, he eivät ryhdy täyteen lakiosaansa, vaan he ryhtyvät vain vaatimaansa määrään ja hyväksyvät testamentin vaaditun määrän ylittävältä osalta. KHO:n mukaan kyse ei tällaisessa tapauksessa kuitenkaan ole osittaisesta perinnöstä luopumisesta. (KHO 27.3.2013 T 1062.) Ratkaisua on kritisoitu keinotekoiseksi, sillä KHO:n mukaan kyse oli perinnön osittaisesta vastaanottamisesta, eikä osittaisesta luopumisesta, ja näin KHO vältti verotuksellisesti ongelmallisen osittaisen perinnöstä luopumisen käsittelyn (Tuunainen 2015, 217).

Rintaperillinen voi siis vaatia vain osaa lakiosastaan ja hyväksyä testamentin muilta osin tai hyväksyä lakiosaansa loukkaavan testamentin kokonaan, eikä tällöin kyse ole lahjasta (Määttä & Juusola 2017, luku 4; Kolehmainen & Rabinä 2021, 130). On kuitenkin huomattava, että jos lakiosaperillinen ensin vaatii lakiosaansa rajaamatta sitä euromääräisesti tai mitenkään muullakaan tavoin, katsotaan hänen ryhtyneen koko lakiosaansa, eikä hän voi myöhemmin tehokkaasti luopua siitä osittain (Määttä & Juusola 2017, luku 4). Jos perittävältä ei jäänyt testamenttia, ei lakiosaa voi vastaanottaa osittain, vaan silloin osittainen luopuminen tarkoittaisi perintöön ryhtymistä (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022).

Testamentinsaaja sen sijaan voi luopua testamentista tehokkaasti myös osittain (Määttä & Juusola 2017, luku 1.1; Kolehmainen & Rabinä 2021, 104). Kun testamentinsaaja luopuu testamentista osittain, hänen lakimääräiset sijaantuloperillisensä tulevat hänen sijaansa siitä osasta, josta hän luopui. Tällöin luopuja maksaa perintöveroa vain siitä osasta, jonka hän testamentilla otti vastaan. Tyypillinen osittaisen luopumisen tilanne on se, että testamentti otetaan vastaan vain hallintaoikeustestamenttina ja sijaantulijoille määrätään perintövero, josta tehdään hallintaoikeusvähennys. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 123–124.)

Vaikka kyseessä olisi testamentti, joskus voi olla epäselvää, onko kyseessä perintö- vai testamenttisaanto. Jos testamentissa on ainoastaan määräys koskien aviopuolison avio-oikeutta, ei tällaisella määräyksellä yksinään ole vaikutusta perillisen perintöoikeudelliseen varallisuusasemaan, joten kyseessä on perintösaanto. Tällaisessa tapauksessa perillinen ei voi tehokkaasti osittain luopua perinnöstä. Sen sijaan, jos testamentilla on vaikutuksia perillisen perintöoikeudelliseen asemaan, kyseessä on testamenttisaanto ja tehokas osittainen luopuminen on mahdollista. (Määttä & Juusola 2017, luku 3.4; Kolehmainen & Rabinä 2021, 127–128.)

Mikäli testamentissa on maininta, että perintö voidaan vastaanottaa osittain, niin silloin osittainen luopuminen on mahdollista tehokkaasti (Tuunainen 2015, 218). Tämä ilmenee ratkaisusta KHO 2009:104, jossa A oli määrännyt testamentissaan, että hänen perintönsä menee hänen rintaperillisilleen yhtä suurin osuuksin, ja että he voivat halutessaan ottaa testamentin vastaan joko kokonaan tai osaksi käyttöoikeustestamenttina. Kaksi rintaperillistä otti testamentin vastaan käyttöoikeustestamenttina. KHO:n perusteluiden mukaan näiden rintaperillisten saannot olivat testamenttisaantoja, eivätkä ne perustuneet lakimääräiseen perintöoikeuteen. Heidän oli siten mahdollista luopua testamentista osittain. (KHO 31.12.2009 T 3757.) Huomiot osittaiseen jälkiluopumiseen liittyen löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 3.3.

4.2 Perillispiiri

Seuraavaksi tarkastellaan perillispiirin muodostumista. Mikäli henkilöllä ei ole testamenttia, perintö siirtyy perittävän perintökaaren mukaan määräytyville lakimääräisille perillisille. Perittävä voi määrätä tästä järjestyksestä toisin testamentilla. Lakimääräiset perilliset on jaettu sen perusteella kolmeen ryhmään, eli parenteeliin, millaista sukua he ovat perittäväälle. Lähtökohta on, että lähimmät sukulaiset perivät. (Aarnio ym. 2020, 12–14.)

Perillispiirin muodostumisen tunteminen on tärkeää sijaantulijoiden määrittämisen ja sukuselvityksen laatimisen kannalta. Mikäli henkilö luopuu perinnöstä, käsitellään tätä samalla tavalla, kuin jos luopuva perillinen olisi kuollut ennen perittävää. Sijaantulijat määräytyvät siis samalla tavalla tilanteessa, jossa perillinen on kuollut ennen

perittävää tai jos perillinen luopuu perinnöstä. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.)

4.2.1 Lakimääräiset perilliset

Perintökaaren mukaan periä voi vain se, joka on elossa perittävän kuolinhetkellä. Kuitenkin myös ennen perittävän kuolemaa siitetty lapsi, joka sittemmin syntyy elävänä, voi periä. (Perintökaari 1 luku 1 §; Kangas 2018, 319.) Lähinnä perinnön saavat rintaperilliset (Perintökaari 2 luku 1 § 1 mom.; Aarnio ym. 2020, 15). He muodostavat ensimmäisen parenteelin ja perintö jakautuu heidän päälukunsa mukaan tasan (Kangas 2018, 322).

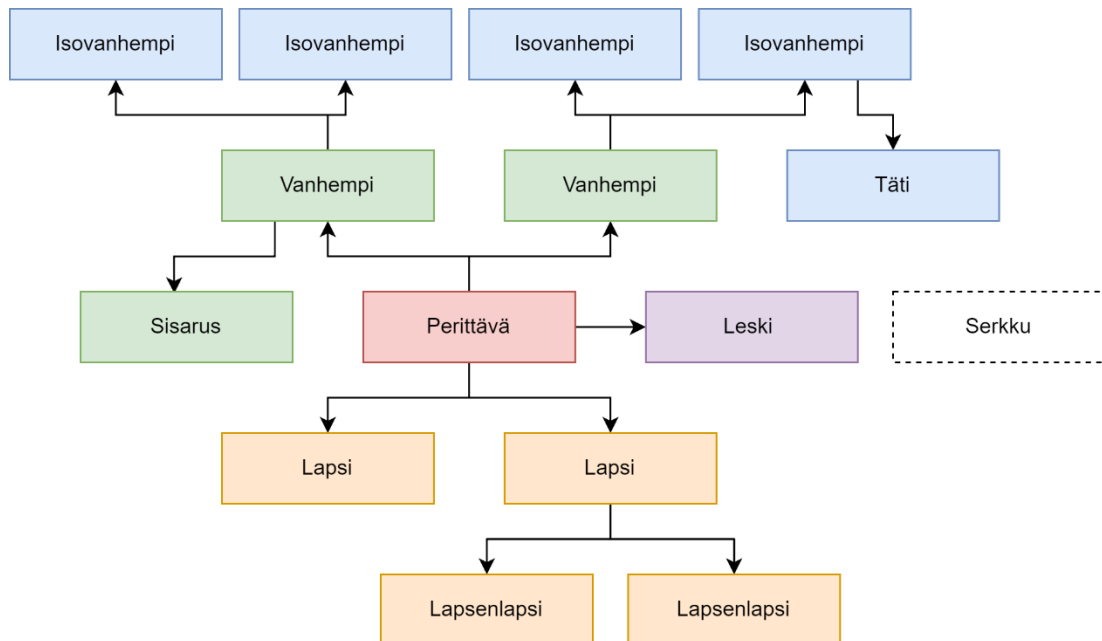
Jos lapsi on kuollut, hänen jälkeläisensä tulevat hänen sijaansa ja jokainen sukuhaara saa yhtä suuren osan (Perintökaari 2 luku 1 § 2 mom.). Myös mikäli rintaperilliseltä puuttuu perintöoikeus, hänen omat jälkeläisensä tulevat hänen sijaansa (Kangas 2018, 323). Perintöoikeus puuttuu esimerkiksi silloin, jos perillinen on luopunut oikeudestaan jäämistöön. Jokainen sijaantuloperillinen voi vedota samoihin oikeuksiin, kuin hänen edeltäjänsäkin. (Aarnio & Kangas 2016, 76–77.) Ensimmäisessä parenteelissa on rajaton sijaantulo-oikeus, eli jos perittävän rintaperillinen on kuollut, saavat kuolleen rintaperillisen osuuden hänen omat lapsensa ja edelleen kuolleen lapsenlapsen osuuden saavat hänen omat lapsensa ja niin edelleen (Kaari 2017, 2; Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Mikäli perittävä oli naimisissa, eikä häneltä jäänyt rintaperillistä, eloonjäänyt puoliso perii (Perintökaari 3 luku 1 § 1 mom.; Kangas 2018, 337). Lesken perimysoikeuteen ei vaikuta se, oliko puolisoilla avio-oikeus toistensa omaisuuteen (Aarnio & Kangas 2016, 105; Kaari 2017, 2). Ensiksi kuolleen puolison toissijaisia perillisiä ovat hänen vanhempansa ja sisaruksensa sekä näiden rintaperilliset. Mikäli perittävältä jäi vain isovanhemmat tai enoja, setiä ja tätejä, leski saa omistusoikeuden koko ensiksi kuolleen puolison omaisuuteen. (Kangas 2018, 486; Aarnio ym. 2020, 45.) Eli ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset saavat osuutensa perinnöstä vasta sitten, kun leski kuolee tai hän luopuu perinnöstä. Yleensä omaisuus jakautuu puoliksi ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten sekä lesken tai tämän perillisten kesken. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.)

Jos perittävältä ei jäänyt rintaperillistä, hänen vanhempansa perivät (Perintökaari 2 luku 2 § 1 mom.; Aarnio ym. 2020, 50). Mikäli toinen vanhempi on kuollut, perittävän veljet ja sisaret jakavat kuolleen vanhemman osuuden. Kuolleen sisaruksen sijaan tulevat hänen jälkeläisensä. (Perintökaari 2 luku 2 § 2 mom.; Aarnio ym. 2020, 50.) Perittävän veli- ja sisarpuolet saavat yhdessä täyssisarusten kanssa osansa siitä, mikä olisi tullut heidän vanhemmalleen (Perintökaari 2 luku 2 § 3 mom.; Kaari 2017, 2). Rintaperillisittä ja naimattomana kuolleen perittävän vanhemmat ja sisarukset muodostavat toisen parenteelin. Myös toisessa parenteelissa on rajaton sijaantulo-oikeus. (Kaari 2017, 2; Kangas 2018, 339.) Eli kuolleen sisaruksen sijaan tulevat hänen lapsensa ja kuolleen sisaruksen lapsen sijaan tulevat hänen lapsensa ja näin voi jatkua niin pitkälle, kuin vain sijaantulijoita on (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Perittävän isovanhemmat perivät, jollei edellä mainittuja perillisiä ole. Jos joku isovanhemmista on kuollut, saavat hänen jälkeläisensä hänen osansa perinnöstä. (Perintökaari 2 luku 3 § 1–2 mom.; Aarnio ym. 2020, 52.) Muut sukulaiset eivät peri (Perintökaari 2 luku 5 §). Isovanhemmat sekä näiden jälkeläiset muodostavat kolmannen parenteelin. Tässä parenteelissa sijaantulo-oikeus on rajoitettu perittävän enoihin, settiin ja täteihin, eli serkut eivät peri. (Kangas 2018, 340.) Jollei perillisiä ole, koko perintö menee valtiolle (Perintökaari 5 luku 1 §; Kangas 2018, 347).

Kuvassa 1 esitetään lakimääräinen perillisperi. Perittävä on merkitty kuvan keskelle. Mikäli perittäväällä on ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä eli rintaperillisiä, he perivät. Mikäli rintaperillisiä ei ole, leski perii. Mikäli edellä mainittuja perillisiä ei ole, toiseen parenteeliin kuuluvat perilliset perivät, eli perittävän vanhemmat ja sisarukset sekä näiden lapset. Jos edellä mainittuja perillisiä ei ole, kolmanteen parenteeliin kuuluvat perilliset perivät, eli isovanhemmat sekä tädit, sedät ja enot. Kolmannessa parenteelissa sijaantulo-oikeus on rajattu, eli serkut eivät peri.

Kuva 1. Lakimääräinen perillispiiri. Perittävä on kuvattu keskellä punaisella, ensimmäinen parenteeli oranssilla, leski lilalla, toinen parenteeli vihreällä, kolmas parenteeli sinisellä ja serkku on ilman väriä, sillä kolmannessa parenteelissa sijaantulo on rajattu, eli serkut eivät peri lakimääräisen perimyksen mukaan.

4.2.2 Testamentinsaaja

Testamentilla voidaan määrätä omaisuuden jakautumisesta lakimääräisestä perimyksestä poikkeavalla tavalla (Kaari 2017, 5; Aarnio ym. 2020, 69). Testamentilla voidaan määrätä omaisuutta henkilölle, joka elää testamentintekijän kuolinhetkellä, tai ennen testamentintekijän kuolemaa siitetylle lapselle, joka sittemmin syntyy elävänä. Muiden henkilöiden hyväksi tehty testamentti on tehoton. (Perintökaari 9 luku 2 § 1 mom.) Hetkenkin elossa ollut lapsi siirtää testamentilla saamansa omaisuuden sukuunsa (Kangas 2018, 526). Testamentinsaajan luopuessa oikeudestaan testamenttiin, sijaantulijan määrittäminen ei ole niin yksinkertaista, kuin lakimääräisen perimyksen tilanteessa. Testamentinsaajan sijaantulijoita tarkastellaan jäljempänä luvussa 4.3.3.

Omaisuus voidaan testamentata myös oikeushenkilölle. Oikeushenkilön on oltava olemassa perittävän kuolinhetkellä. Testamentissa voidaan myös määrätä perustettavaksi oikeushenkilö, jolle omaisuus luovutetaan. (Kangas 2018, 526.) Mikäli oikeushenkilö ei halua ottaa perintöä vastaan, se voi olla vetoamatta testamenttiin. Näin on ollut esimerkiksi tilanteessa, jossa testamentti oli niin epäselvästi muotoiltu, ettei

oikeushenkilö halunnut ottaa riskiä siitä, että testamentin pätevyyden arviointi etenisi tuomioistuimeen. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.)

Lakiosaoikeus on rintaperillisellä, ottolapsella sekä tämän jälkeläisellä. Lakiosa on puolet edellä mainituille perillisille lakimääräisen perimyksen mukaan tulevasta perintöosan arvosta. (Perintökaari 7 luku 1 § 1–2 mom.; Aarnio ym. 2020, 86.) Testamentti on tehoton siltä osin, kuin se estää perillistä saamasta lakiosaansa tai rajoittaa tämän oikeutta määrätä lakiosana tulevasta omaisuudesta (Perintökaari 7 luku 5 § 1 mom.; Kaari 2017, 7). Mikäli perittävä on määrännyt testamentilla omaisuuden muulle henkilölle, kuin rintaperilliselle, on rintaperillisellä oikeus vaatia lakiosaa. Hänen on tehtävä lakiosailmoitus testamentinsaajalle kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun testamentti on annettu hänelle tiedoksi. Kuolleen rintaperillisen sijaantulija voi vaatia lakiosaa samassa laajuudessa, kuin hänen edeltäjänsä. (Aarnio & Kangas 2015, 757; Aarnio ym. 2020, 86.)

4.2.3 Sukuselvitys

Perintökaaren mukaan perukirjaan tulee liittää kirkonkirjan tai vastaavan rekisterin ote, josta selviävät eloonjäänyt puoliso ja perilliset (Perintökaari 20 luku 5 §). Perukirja toimii omaisuusluettelon lisäksi osakasluettelona (Kolehmainen & Rabinä 2021, 11). Sukuselvitysvirkatodistukset ovatkin välttämättömiä kuolinpesän selvittämiseksi (Kangas 2018, 356). On syytä huomata, että nykyisin virkatodistuksia ei enää tarvitse liittää osaksi perukirjaa, mutta perikunnan tulee säilyttää ne arkistossaan (Aarnio ym. 2020, 144). Perukirjassa tulee mainita myös se perillinen, joka ei ole saamassa mitään pesän omaisuudesta (Perintökaari 20 luku 3 § 1 mom.). Perinnöstä jäämisen syy, kuten esimerkiksi perinnöstä luopuminen, on myös syytä merkitä perukirjaan (Aarnio ym. 2020, 144).

Kun henkilö luopuu perinnöstä, tilataan luopujasta täysi sukuselvitys hänen 15-ikävuodestaan alkaen ja tilaukseen merkitään käyttötarkoitukseksi ”perinnöstä luopuminen” (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022). Sukuselvityksen välttämättömyyden vuoksi on tärkeää, että organisaatio X:n työntekijät tietävät, keistä kaikista sukuselvitys tulee tilata, miltä ajalta ja mistä rekisteristä. Työntekijöiden on myös osattava neuvoa asiakasta tässä asiassa, mikäli asiakas haluaa tilata sukuselvityksen

itse. Ohjeet sukuselvityksen tekemiseen ovat opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvussa 2.2.

4.3 Jälkiluopuminen eri perinnönsaajien näkökulmasta

Seuraavaksi tarkastellaan tehokasta jälkiluopumista perinnöstä eri perinnönsaajien näkökulmasta. Erityisiä kysymyksiä, jotka perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston on otettava huomioon, liittyy rintaperillisen, lesken ja testamentinsaajan luopuessa perinnöstä sekä tilanteeseen, jossa luopuja on edunvalvonnassa. Seuraavat huomiot eivät ole tyhjentävästi esitetty, vaan jokaiseen käytännön tapaukseen voi liittyä omia erityisiä kysymyksiä.

Rintaperillisen asemaan vaikuttaa edellä mainittu oikeus lakiosaan sekä siitä tehtävät vähennykset. Lesken asemaan liittyy puolestaan kysymys oikeudesta avioliittolain mukaiseen tasinkoon. Testamentinsaajan asemaan liittyy kysymys siitä, ketkä ovat luopujan sijaantulijoita. Tämän selvittäminen voi olla hankalaa ja siksi asiaa on pyritty selventämään kuvan avulla. Edunvalvonnassa olevan henkilön kohdalla kysymys liittyy siihen, voiko edunvalvoja ylittää luopua perinnöstä päämiehensä puolesta.

4.3.1 Luopuja on rintaperillinen

Kuten luvussa 4.2.1 käytiin läpi, lähinnä perinnön saavat rintaperilliset. Rintaperillisen oikeutta lakiosaan käsiteltiin luvussa 4.2.2. Perittävän kuoleman jälkeen rintaperillinen voi luopua lakiosastaan vastikkeetta. Lakiosaa laskettaessa huomiodaan myös se rintaperillinen, joka on luopunut perinnöstä, eikä siten ole saamassa kuolinpesästä mitään. Muiden rintaperillisten asema ei kuitenkaan parane, vaan luopujan osuus siirtyy tämän sijaantulijalle eli luopujan rintaperilliselle. Mikäli sijaantuloperillisiä ei ole, luopujan osuus siirtyy vapaaosaan, josta perittävä voi määrätä testamentilla. (Kangas 2018, 447–450.) Mikäli perittävältä ei jäänyt testamenttia, muiden rintaperillisten osuus kasvaa (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Perintöverotuksessa alaikäisyysvähennystä ei saa hyödynnettyä, jos perinnöstä luopuu alaikäisten lastensa hyväksi, eli vähennyksen saa vain sellainen alaikäinen henkilö, joka on perittävän lähin perijä (Kangas 2018, 366; Aarnio ym. 2020, 26). Lakiosasta

normaalisti vähennetään ennakkoperintö, suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja. Mikäli lahjansaaja on kuollut ja hänen sijaantuloperillisellään on oikeus lakiosaan perittävän jälkeen, vähennykset tehdään sijaantulijan lakiosasta. (Kangas 2018, 465.) Vähennykset tehdään sijaantulijan lakiosasta myös tilanteissa, joissa rintaperillinen luopuu perinnöstä (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

On myös syytä huomata, että mikäli ensiksi kuolleen puolison jälkeen hänen kuolinpesänsä on jätetty jakamatta, niin lesken kuollessa rintaperilliset eivät voi enää luopua tehokkaasti ensiksi kuolleen puolison perinnöstä. Tällöin luopuminen koskee vain lesken jälkeen tulevaa perintöä. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.) Toisaalta pelkkä ajan kuluminen ei välttämättä estä tehokasta jälkiluopumista lesken kuoltua ensiksi kuolleen puolison jälkeen tulevasta perinnöstä (Haastateltava n2, henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Rintaperilliseen liittyvät erityishuomiot tehokkaan jälkiluopumisen näkökulmasta löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 4.1.

4.3.2 Luopuja on leski

Lesken perimysoikeutta käsiteltiin luvussa 4.2.1. Leski voi luopua perinnöstä ensiksi kuolleen puolison jälkeen. Tällöin perintö ja perintöverovelvollisuus siirtyvät ensiksi kuolleen puolison toissijaisille perillisille. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 117–118.) Lesken luopuessa perinnöstä, ensiksi kuolleen puolison kolmanteen parenteeliin kuuluvat perilliset saavat perinnön, mikäli toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä ei ole. Mikäli myöskään kolmanteen parenteeliin kuuluvia perillisiä ei ole, perintö menee valtiolle. (Aarnio & Kangas 2016, 740.)

Kun leski luopuu perinnöstä, toimitetaan jäämistöositus lesken ja ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten kesken. Leski voi jäämistöosituksessa vedota tasinkoetuoikeuteensa. Jos leski on varakkaampi, hän voi myös luovuttaa tasinkoa ensiksi kuolleen puolison toissijaisille perillisille. Jos taas ensiksi kuollut puoliso oli varakkaampi, voi leski vastaanottaa tasingon. Tällaiset toimet eivät ole perintöön ryhtymistä. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 117–118.) Eli mikäli leski luopuu perinnöstä, hänellä silti säilyy oikeus vastaanottaa tasinkoa (Kangas 2018, 401).

Käytännössä lesken kannattaa luopua perinnöstä silloin, kun hän on huomattavasti varakkaampi kuin ensiksi kuollut puoliso (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Myös oikeuskirjallisuudessa suositetaan tätä, sillä leski ei voi vedota hänen eläessään toimitettavassa osituksessa ja perinnönjaossa tasinkoetuoikeuteen, jos hän on ottanut perinnön vastaan. Erityisesti tämä suositus pätee, jos ensiksi kuollut puoliso oli varaton tai ylivelkainen. Mikäli leski ei luovu perinnöstä, lesken kuollessa hänen omaisuutensa jaetaan puolittamisperiaatteen mukaan ensiksi kuolleen puolison toissijaisten perillisten ja lesken omien perillisten kesken. (Aarnio ym. 2020, 49.)

Leski voi myös luopua vetoamasta hänen hyväkseen tehtyyn testamenttiin. Tällöin sovelletaan testamentista luopumista koskevia periaatteita siltä osin, kuin kyse on muusta kuin avio-oikeuteen perustuvasta saannon osasta. Leski voi myös luopua avio-oikeuden ja perintöoikeuden nojalla saadusta saannosta osittain. Osittainen luopuminen koskee tilanteita, joissa ensiksi kuolleella puolisoilla on rintaperillisiä sekä tilanteita, joissa rintaperillisiä ei ole, mutta testamentissa on toissijaismääräys. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 126.) Eli osittainen luopuminen on mahdollista vain silloin, kun ensiksi kuollut puoliso oli tehnyt lesken hyväksi testamentin. Mikäli leski on testamentissa ensisaaja ja hän luopuu, tulevat hänen sijaansa testamentissa mainitut toissijaissaajat. (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022.) Leskeen liittyvät erityishuomiot tehokkaan jälkiluopumisen näkökulmasta löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 4.2.

4.3.3 Luopuja on testamentinsaaja

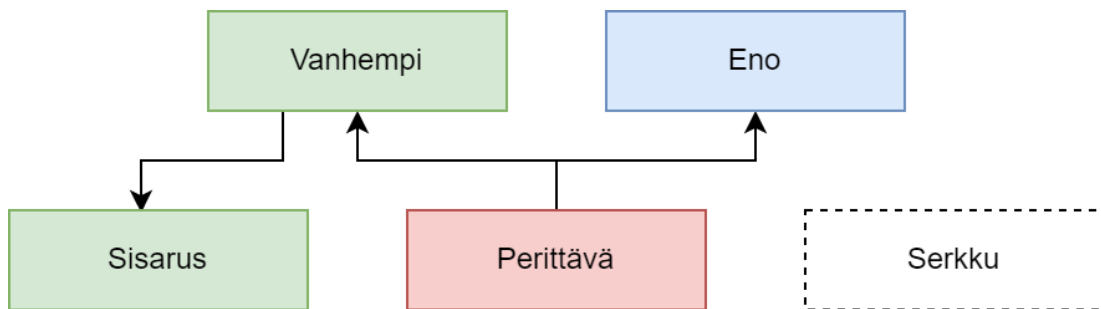
Testamentinsaaja voi luopua testamentista joko kokonaan tai osittain (Määttä & Juusola 2017, luku 1.1; Kolehmainen & Rabinä 2021, 104). Mikäli testamentinsaaja luopuu testamentista, sijaantulijan selvittäminen ei ole aivan yksinkertaista. Testamentintekijä on voinut määrätä sijaantulihoita toissijaismääräyksellä tai sijaantulijat voidaan selvittää testamentin tulkinnalla. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 93.) Perintökaaren mukaan testamenttia on tulkittava siten, että se vastaa testamentintekijän oletettua tahtoa (Perintökaari 11 luku 1 § 1 mom.).

Jos testamentissa ei ole määrätty sijaantulihoita, eikä tähän saada selvyyttä testamentin tulkinnalla, sijaantulo määräytyy perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukaan (Kangas 2018,

528; Kolehmainen & Rabinä 2021, 93). Perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukaan, mikäli testamenttia ei voida panna täytäntöön testamentinsaajan osalta, hänen jälkeläisensä tulevat hänen sijaansa, jos heillä olisi ollut oikeus periä testamentintekijä (Perintökaari 11 luku 6 §). Tämä tarkoittaa sitä, että sijaantulijan on oltava testamentinsaajan alenevassa polvessa oleva perillinen ja lisäksi perimyssuhteessa myös testamentintekijään (Kangas 2018, 528; Kolehmainen & Rabinä 2021, 93).

Edellä mainittu perintökaaren 11 luvun 6 §:ää koskeva tulkintaohje tulee ratkaisusta KKO 2014:18. Tapauksessa aviopuolisot A ja B olivat testamentanneet omaisuutensa lapselleen C:lle. Testamentissa ei ollut toissijaismääräystä. C:n luovuttua oikeudestaan testamenttiin tuli pohdittavaksi, oliko omaisuus jaettava C:n jälkeläisille vai A:n ja B:n kaikkien rintaperillisten kesken niin kuin testamenttia ei olisi ollut. KKO katsoi, että perintökaaren 11 luvun 6 §:ää tulee soveltaa perillisasemaa koskevan ehdon täytyessä myös tilanteissa, joissa testamentinsaaja luopuu oikeudestaan testamenttiin, eikä testamentintekijän tahdosta tällaisen tilanteen varalta ole selvyttä. (KKO 31.3.2014 T 704.)

Kuvassa 2 esitetään perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukainen sijaantulo. Perittävä on testamentannut omaisuutensa vanhemmalleen sekä enolleen. Kumpikin haluaa luopua oikeudestaan testamenttiin. Testamentissa ei ole toissijaismääräystä, eikä testamentin tulkinnalla saada selvyttä asiaan. Perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukaan vanhemman sijaantulija on perittävän sisarus, sillä hän on testamentinsaajan alenevassa polvessa oleva perillinen ja perimyssuhteessa testamentintekijään. Sen sijaan serkku ei ole enon sijaantulija, sillä perintökaaren mukaan serkut eivät peri. Eli vaikka serkku on enon alenevassa polvessa oleva perillinen, hän ei ole perimyssuhteessa testamentintekijään.

Kuva 2. Perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukainen sijaantulo. Perittävä on kuvattu keskellä, vanhemman luopuessa oikeudestaan testamenttiin, hänen sijaantulijansa on perittävä sisarus, mutta enon luopuessa oikeudestaan testamenttiin, hänen sijaantulijansa ei voi olla perittävä serkku, koska serkut eivät peri lakimääräisen perimyksen mukaan.

Jos testamentissa on useita testamentinsaajia, eikä testamenttia voida panna täytäntöön jonkun osalta, muiden testamentinsaajien osuutta lisätään vastaavalla osalla, ellei edellä mainitusta perintökaaren 11 luvun 6 §:stä muuta johdu (Perintökaari 11 luku 7 §; Kolehmainen & Rabinä 2021, 93). Käytännössä ei aina ole helppoa ratkaista, sovelletaanko testamenttiin perintökaaren 11 luvun 6 §:ää vai 7 §:ää. Myös kuolinpesän osakkaat saattavat olla asiasta erimielisiä. (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022.)

Jos testamentilla saatu omaisuus on korostetusti sidottu testamentinsaajaan henkilönä, kuten esimerkiksi asumisoikeus, luopumisen seurauksena oikeus palautuu jäämistöön. Samoin omaisuus palautuu jäämistöön, jos testamentti raukeaa luopumisen vuoksi. (Kolehmainen & Rabinä 2021, 121.) Testamentti raukeaa luopumisen vuoksi, jos sijaantulijaa ei ole määrätty testamentissa, sijaantulijaa ei saada selville testamentin tulokinnalla eikä luopujalla ole perintökaaren 11 luvun 6 §:n mukaista sijaantulijaa (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022).

Testamentinsaaja voi myös luopua koko testamentista testamentintekijän lakimääräisten perillisten hyväksi tai luovuttaa näille osan testamenttiomaisuudesta, vaikka hänellä olisi omia sijaantulooperillisiä tai testamentissa olisi mainittu muita yleistestamentinsaajia. Tällaisessa tapauksessa kyseessä ei ole sellainen toimi, jolla testamentinsaajan katsottaisiin vastaanottaneen koko testamentin. Oikeuskäytännössä on katsottu, että jos testamentinsaaja luopuu osasta testamenttiomaisuudesta testamentintekijän lakimääräisten perillisten testamenttiin kohdistuvaa hyväksymistahdonilmaisua vastaan, saajan on suoritettava perintöveroa vain siitä osasta, mitä hän tosiasiallisesti saa.

(Kolehmainen & Rabinä 2021, 121–122.) Tällaista luopumista testamentintekijän lakimääräisten perillisten hyväksi ei katsota määräämistoimeksi, jota pidettäisiin perintöön ryhtymisenä, vaikka siinä periaatteessa määrätään sijaantulijat lakimääräisistä sijaantulijoista poiketen (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022). Varsinaista osittaista testamentista luopumista käsiteltiin luvussa 4.1.3.

Mikäli testamentinsaaja luopuu vetoamasta testamenttiin, tulee tämä tehdä kirjallisesti. Luopumisilmoitus tulee antaa tiedoksi kuolinpesän osakkaille tai tallettaa se Digi- ja väestötietovirastoon. (Kangas 2018, 555.) Jos taas henkilö on antanut tahdonilmaisensa testamentin hyväksymiseksi, se ei enää ole peruutettavissa ja tahdonilmaisuus sitoo myös sijaantulijoita (Kangas 2018, 567). Testamentinsaajaan liittyvät erityiskysymykset tehokkaan jälkiluopumisen kannalta löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 4.3.

4.3.4 Luopuja on edunvalvonnassa

Mikäli alaikäisen edunvalvoja tai täysi-ikäiselle henkilölle määrätty edunvalvoja haluaa luopua perinnöstä päämiehensä puolesta, edunvalvojan on saatava lupa tähän holhousviranomaiselta. Lupa tarvitaan myös silloin, jos luopuminen rajoittuu johonkin tiettyyn osaan perinnöstä. (Aarnio & Kangas 2016, 735.) Tästä säädetään laissa holhoustoimesta (holhoustoimilaki), jonka mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta ilman holhousviranomaisen lupaa päämiehensä puolesta luopua perinnöstä tai luovuttaa päämiehensä perintöosuutta (Laki holhoustoimesta 442/1999, 34 § 1 mom. 7 k.). Holhousviranomaisena toimii Digi- ja väestötietovirasto (Holhoustoimilaki 84 § 1 mom.). Lupahakemuksen käsittely Digi- ja väestötietovirastossa kestää aikaa ja on syytä muistaa, että tällä välin kuolinpesässä juoksee kuluja (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022).

Perinnöstä luopumista koskevia oikeusohjeita sovelletaan myös testamentista luopumiseen. Mikäli edunvalvonnassa olevan henkilön hyväksi on tehty testamentti, ei edunvalvoja voi luopua vetoamasta testamenttiin ilman holhousviranomaisen lupaa. Lupa tulisi myöntää, mikäli testamentinsaaja itse olisi luopunut vetoamasta testamenttiin, jos hän olisi saanut ottaa huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja pohtia niitä huolellisesti. (Aarnio & Kangas 2016, 736–737.)

Holhoustoimilain mukaan lupa tulee myöntää, jos se on päämiehen edun mukaista (Holhoustoimilaki 35 §). Oikeuskäytännössä on kuitenkin suhtauduttu pidättyväisesti perinnöstä luopumista koskeviin hakemuksiin (Aarnio & Kangas 2016, 736). Esimerkiksi tapauksessa KHO 21.3.2006 T 647 lupaa perinnöstä luopumiseen ei myönnetty, kun 17-vuotiaalle A:lle oli testamentattu omistusoikeus asuntoon ja käyttöoikeus asuntoon oli ulosotossa varattomaksi todetulla S:llä. A:n edunvalvojien mukaan perinnön vastaanottamisesta aiheutuisi A:lle kohtuuton taakka ja taloudellinen rasite. Myös A oli tätä mieltä. KHO ei muuttanut hallinto-oikeuden päätöstä, jonka perusteluissa todettiin, ettei perinnöstä luopumista voitu pitää alaikäisen testamentinsaajan edun mukaisena. (Oikeusministeriö 2015, 27–29.)

Lähtökohtaisesti edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta, eli näin ollen myös perinnöstä luopuminen olisi kiellettyä. On syytä huomata, että edunvalvontavaltuutetun asema poikkeaa edunvalvojan asemasta. Valtuuttaja on voinut antaa valtuutetulle edunvalvontavaltakirjassa oikeuden luopua perinnöstä. Valtakirjan määräykset tulee käydä tarkasti läpi, jotta tiedetään, missä tilanteessa ja miltä osin luopuminen on mahdollista. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.) Mikäli edunvalvontavaltuutuksessa on annettu mahdollisuus luopua perinnöstä, ei edunvalvontavaltuutettu kuitenkaan saa olla jäävi, eli saman kuolinpesän osakas (Haastateltava n3 henkilökohtainen tiedonanto 25.3.2022). Edunvalvonnassa olevaa henkilöä koskevat erityiskysymykset tehokkaan jälkiluopumisen näkökulmasta ovat opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvussa 4.4.

4.4 Jälkiluopumisen tehokkuus perillisen velkojiin nähden

Seuraavaksi tarkastellaan jälkiluopumisen tehokkuutta perillisen velkojiin nähden. Perillisellä saattaa olla velkaa ulosotossa tai hän voi olla konkurssissa. Luopumalla perinnöstä hän voi varmistaa, että perintö ei siirry hänen velkojilleen. Perintökaaren mukaan luopumisen sitovuudesta perillisen ja testamentinsaajan velkojiin säädetään konkurssilaissa ja ulosottokaareissa (Perintökaari 17 luku 2a §). Perillisen oikeus vaatia lakiosaa ei siirry hänen velkojilleen (Perintökaari 7 luku 11 §). Myöskään perillisen oikeus moittia testamenttia ei siirry hänen velkojilleen (Perintökaari 14 luku 6 §). Testamentin moittimatta jättäminen tai lakiosaa vaatimatta jättäminen sitovat siis myös

velkojaa, eivätkä nämä toimet ole peräytettävissä takaisinsaannilla (Tuunainen 2015, 41).

Yksityishenkilöiden konkurssit ovat harvinaisia ja siksi enemmän käytännön merkitystä on ulosottokaaren säännöksillä (Tuunainen 2015, 41). Tämän vuoksi seuraavassa tarkastellaan ulosottoa hieman yksityiskohtaisemmin. Kun perillisellä on velkaa ja hän haluaa luopua perinnöstä, luopumisilmoituksen sekä ulosmittauspäätöksen ajankohdilla on ratkaisevaa merkitystä (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022).

4.4.1 Konkurssi

Konkurssilain mukaan perillisen oikeus perintöön tai testamenttiin ei kuulu konkurssipesään, jos velallinen on perittävän kuoleman jälkeen ennen konkurssin alkamista tai viimeistään kolmen kuukauden kuluessa saatuaan tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön tai testamenttiin, luopunut perinnöstä perintökaaren mukaan (Konkurssilaki 120/2004, 5 luku 5 §). Konkurssin alkamisen jälkeen perinnöksi saatu omaisuus ei kuulu konkurssipesään (Kangas 2018, 403).

Ennen konkurssin alkamista luopuminen voi siis tapahtua velkojia sitovasti riippumatta siitä, milloin kuolemantapaus on sattunut tai milloin perillinen sai tiedon perinnöstä. Konkurssin alkamisen jälkeen luopuminen voi tapahtua vain kolmen kuukauden sisällä siitä, kun perillinen sai tiedon perittävän kuolemasta. Mikäli kolmen kuukauden määräaika on kulunut umpeen, ei perinnöstä voi luopua tehokkaasti. Tämä koskee kuitenkin vain perintöä, jonka perillinen sai ennen konkurssin alkamista. Konkurssin alkamisen jälkeen saatu perintö ei kuulu konkurssipesään, joten perillisen on mahdollista luopua tehokkaasti tällaisesta perinnöstä myös konkurssin aikana. (Aarnio & Kangas 2016, 743–744.) Konkurssiin liittyvät huomiot tehokkaan jälkiluopumisen kannalta löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 5.1.

4.4.2 Ulosotto

Ulosottokaaren mukaan, jotta luopuminen olisi tehokasta luopujan velkojiin nähden, on luopujan osoitettava, että hän on perittävän kuoleman jälkeen ennen ulosmittausta

antanut kirjallisen luopumisilmoituksen tiedoksi kuolinpesälle niin kuin hallintolain 57 § 2 momentissa säädetään, tai jättänyt luopumisilmoituksen Digi- ja väestötietovirastoon tallettavaksi (Ulosottokaari 705/2007, 4 luku 81 § 1 mom. 1–2 k.). Hallintolaissa säädetään, että tiedoksianto kuolinpesälle tulee toimittaa sille pesän osakkaalle, jonka hallussa pesä on, tai pesänhoitajalle. Mikäli kuolinpesä on usean osakkaan yhteishallinnossa, tiedoksianto voidaan toimittaa yhdelle heistä, ja tämän tulee ilmoittaa tiedoksisaannista muille pesän osakkaille. (Hallintolaki 434/2003, 57 § 2 mom.)

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa vuodelta 2020 (6.3.2020 264) kirjallinen luopumisilmoitus oli luopujan asianajajan hallussa. Koska asianajaja oli antanut luopumisilmoituksen ainoastaan suullisesti tiedoksi kuolinpesän osakkaille, hovioikeus katsoi, ettei luopuminen ollut velkoja sitova. Velallisperillisen ei tarvitse antaa luopumisilmoitusta itse tiedoksi kuolinpesälle, mutta tiedoksiannon tulee tapahtua sellaiselta taholta, jolla on intressi tiedoksiantamiseen, kuten sijaantulijalta. Mikäli velallisperillinen antaa kirjallisen luopumisilmoituksen organisaatio X:lle, tulisi se antaa edelleen kirjallisesti tiedoksi kuolinpesän osakkaille, sillä organisaatio X ei ole oikea taho vastaanottamaan luopumisilmoitusta. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.)

Oikeus perintöön on ulosmitattavissa heti perittävän kuoltua (Kolehmainen & Rabinä 2021, 95). Oikeutta perintöön tai testamenttiin ei kuitenkaan saa ulosmitata, jos perillinen on luopunut perinnöstä edellä mainitun ulosottokaaren 4 luvun 81 §:n mukaisesti ennen kuin ulosottomies on tehnyt ulosmittauspäätöksen (Kangas 2018, 403). Digi- ja väestötietovirastoon jätetään kirjallinen allekirjoitettu asiakirja, jossa on yksilöity se perintö, josta henkilö luopuu. Luopumisilmoituksen tallettaminen Digi- ja väestötietovirastoon voi olla aiheellista, jos luopuja ei tiedä, kenen hallussa pesä on, tai mikäli hän on ainoa perillinen. (Tuunainen 2015, 170; Kolehmainen & Rabinä 2021, 100–101.) Myös perunkirjoitusta hoitava lakitoimisto voi lähettää luopujan allekirjoittaman luopumisilmoituksen Digi- ja väestötietovirastoon luopujan puolesta (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022).

Vaikka ihmiset eivät yleensä mielellään kerro omista raha-asioistaan tai taloudellisesta tilanteestaan, he ovat usein hyvin tietoisia ulosoton vaikutuksesta perintöön. Tämän vuoksi he usein itse kertovat perunkirjoitusta hoitavalle henkilölle, että heillä on velkaa ja siksi he haluavat luopua perinnöstä. Tällöin heitä voidaan neuvoa ajoissa, kuinka

heidän tulisi toimia, jotta luopuminen olisi tehokasta velkojiin nähden. Ongelmallisempia ovat tilanteet, joissa perillisperillinen on sen verran laaja, ettei pesän ilmoittaja välttämättä edes tiedä, ketkä kaikki ovat perillisiä. Tällaisessa tapauksessa velallisperillinen saattaa saada tiedon perinnöstä vasta perunkirjoituskutsun yhteydessä, jolloin voi olla liian myöhäistä luopua perinnöstä velkojia sitovasti. (Haastateltava n1 henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2022.)

Mikäli kyseessä on tehoton luopuminen, velkoja saa suojaa. Tehottomuus ei kuitenkaan ole itsestään vaikuttavaa, vaan vaatii velkojalta reagointia. Luopuminen ei myöskään ole enää mahdollista, kun ulosottomies on ehtinyt tehdä ulosmittauspäätöksen. Se tulee voimaan heti velalliseen nähden, vaikka velallinen ei olisi vielä saanut päätöstä tiedoksi. (Kangas 2018, 425–426.) Luopujalla voi siis olla velkaa ulosotossa, eikä tämä vielä estä perinnöstä luopumista. Takarajan luopumiselle muodostaa ulosmittauspäätös. Mikäli päätöksen olemassaoloa tiedustele ulosottolaitokselta, on riskinä se, että he havahtuvat tilanteeseen ja tekevät ulosmittauspäätöksen saman tien. Varminta olisi kysyä päätöksen olemassaolosta suoraan velallisperilliseltä tai tehdä kirjallinen luopumisilmoitus, jonka perillinen allekirjoittaa, ja vasta tämän jälkeen tiedustella asiaa ulosottolaitokselta. (Haastateltava n2 henkilökohtainen tiedonanto 23.3.2022.)

Sijaantulija ei voi saada vilpittömän mielen suojaa perinnöstä luopuneen ulosmittausvelkojiin nähden. Ensinnäkään tästä mahdollisuudesta ei säädetä ulosottokaaren 4 luvun 81 §:ssä. Toiseksi tällainen suoja tulee kyseeseen lähinnä luovutusten, eli esimerkiksi kaupan tai lahjan yhteydessä, ei niinkään perinnöstä luopumisen yhteydessä. (Tuunainen 2015, 69–70.) Ulosottoon liittyvät huomiot tehokkaan jälkiluopumisen kannalta löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 5.2.

4.5 Jälkiluopumisen peruuttaminen

Seuraavaksi tarkastellaan jälkiluopumisen peruuttamista oikeustoimena ja sitä, onko luopumisen peruuttaminen ylipäättään mahdollista ja mitkä ovat sen vaikutukset. Perinnöstä luopuminen on yksipuolinen oikeustoimi, joten sitä tarkastellaan hieman eri tavalla, kuin esimerkiksi sopimussuhteita (Määttä & Juusola 2017, luku 9.1). Jälkiluopumisen peruuttamisen vaikutuksia verotukseen kuvataan opinnäytetyön liitteessä.

Jälkiluopumisen peruuttaminen voi olla mahdollista, jos kyseessä on jokin oikeustoimilain pätemättömyysperuste (Määttä & Juusola 2017, luku 9.1). Seuraavaksi avataan oikeustoimilain pätemättömyysperusteista pakkoa, petollista viettelyä sekä kunnianvastaista ja arvotonta menettelyä. Laissa on monia muitakin pätemättömyysperusteita, mutta niitä kaikkia ei ole tarkoituksenmukaista käydä tässä läpi.

4.5.1 Jälkiluopumisen peruuttaminen oikeustoimena

Perinnöstä ja testamentista luopumista tarkastellaan yksipuolisena oikeustoimena, johon sovelletaan lakia varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (oikeustoimilaki). Yleensä kun oikeustoimi on tehty, ei sitä voi enää peruuttaa. Oikeustoimen peruuttamista tulee tarkastella pätemättömyysperusteiden kautta tai sopimuksesta johtuvan oikeusvaikutusten mitätöinnin kautta. (Määttä & Juusola 2017, luku 9.1; Kolehmainen & Rabinä 2021, 133.)

Luopumisen peruuttamisen tehokkuutta tarkasteltaessa on merkitystä sillä, millainen pätemättömyysperuste on kyseessä, onko luopujan oma toiminta vaikuttanut pätemättömyyteen ja millainen on sijaantulijan asema. Verohallinnon ohjeen mukaan peruuttamisen tehokkuutta arvioitaessa tulee ratkaisu tehdä tapauskohtaisesti. Se joka vetoaa pätemättömyysperusteeseen, on velvollinen esittämään tästä perusteen. (Määttä & Juusola 2017, luku 9.1; Kolehmainen & Rabinä 2021, 133.)

Koska tehokkaan jälkiluopumisen jälkeen perintö siirtyy sijaantulijan määrättäväksi, ei luopuja voi sijaantulijaa sitovasti yksipuolisesti peruuttaa luopumistaan. Luopumisen peruuttaminen tällä tavoin on mahdollista vain, jos luopujalla on olemassa tehokas pätemättömyysperuste, johon hän voisi vedota. Mikäli pätemättömyysperuste on olemassa, luopumisen peruuttaminen voidaan hyväksyä verotuksessa. Tällöin luopuminen peruuntuu, luopuja palaa perillisasemaan ja verotusratkaisut muutetaan palautuneen tilanteen mukaisiksi. Pätemättömyysperusteen olemassaolo tulee todeta joko pesänjakajan toimesta tai tuomioistuimen päätöksellä. (Määttä & Juusola 2017, luku 9.3; Kolehmainen & Rabinä 2021, 134.) Mikäli perillinen ilmoittaisi organisaatio X:lle, että hän haluaa peruuttaa kirjallisesti tekemänsä luopumisen, tulisi tällaiseen suhtautua hyvin varovaisesti ja jopa olla hyväksymättä ilmoitusta (Haastateltava n2 henkilökohdainen tiedonanto 23.3.2022).

Mikäli pätemättömyysperustetta ei ole, vaan luopuja ja sijaantulija sopivat keskenään, että luopuja palaa perilliseksi, kyseessä on heidän välillään tehty uusi oikeustoimi. Jos peruutus tapahtuu vastikkeetta, kyseessä on luopujan saama lahja sijaantulijalta. Jos sijaantulija saa korvauksen luopujalta, kyseessä on vastikkeellinen luopuminen perinnöstä. (Määttä & Juusola 2017, luku 9.3; Kolehmainen & Rabinä 2021, 134.) Kyseeseen voi siis tulla jopa kolminkertainen verotus, mikäli perinnöstä ensin luopuu tehotomasti ja tämän jälkeen peruuttaa luopumisensa ilman pätemättömyysperustetta. Luopujalle määrätään maksettavaksi perintövero, sijaantulijalle lahjavero ja vielä luopumisensa peruuttaneelle lahjavero. (Haastateltava n4 henkilökohtainen tiedonanto 4.4.2022.) Jätkiluopumisen peruuttamiseen liittyvät huomiot löytyvät opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan luvusta 6.1.

4.5.2 Pätemättömyysperusteet

Kun perinnöstä luovutaan, sijaantulija on yleensä luopuvalle läheinen henkilö. Läheiset voivat olla herkästi toisilleen riippuvaisessa suhteessa ja tällöin vaikutusmahdollisuus ja sen väärinkäyttö voi olla helppoa. Riippuvuussuhteen hyödyntäminen edun tavoittelussa tekee siitä erityisen moitittavaa ja siksi pätemättömyysperusteiden soveltaminen matalalla kynnyksellä voi olla perusteltua. (Tuunainen 2015, 234.)

Oikeustoimilain mukaan, jos joku on oikeudenvastaisesti pakotettu oikeustoimen tekemiseen, ei oikeustoimi sido pakotettua, jos pakottamiseen on käytetty väkivaltaista pitelemistä tai jos on käytetty pakottavaa hengen tai terveyden vaaraa käsittävää uhkausta (Laki varallisuus oikeudellista oikeustoimista 228/1929, 28 § 1 mom.). Kyseessä on törkeä pakko, ja tällaisessa tapauksessa perinnöstä luopuminen on aina pätemätön (Tuunainen 2015, 236).

Jos joku on oikeudenvastaisesti pakotettu oikeustoimen tekemiseen käyttämättä edellä mainittua pakkoa, ei oikeustoimi sido pakotettua, jos se, johon oikeustoimi on kohdistettu, on itse käyttänyt pakkoa, tai jos hän tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että toinen on pakottanut oikeustoimen tekijän siihen (Oikeustoimilaki 29 §). Kun pakko ei kohdistu henkeen tai terveyteen, on kyseessä lievä pakko. Lievän pakon kohdalla luopumisen pätemättömyys on epäselvempää, kuin törkeän pakon kohdalla. Lievän pakon käyttämisen on täytynyt johtaa oikeustoimen syntymiseen, sillä muutoin toimimalla

seuraus olisi ollut sen verran kielteinen, ettei oikeustoimen tekijä ole voinut toimia muulla tavoin. Mikäli tällaisen kielteisen seurauksen uhka puuttuu, ei kyse ole lievästä pakosta, eikä jälkiluopumista ole mahdollista peruuttaa pätemättömyysperusteeseen vedoten. (Tuunainen 2015, 237.)

Jos oikeustoimi on saatu aikaan petollisella viettelyllä, ei oikeustoimi sido vieteltyä (Oikeustoimilaki 30 §). Petollinen viettely tarkoittaa tietoista erehdyttämistä oikeustoimen tekemisen kannalta oleellisissa seikoissa, joko antamalla vääriä tietoja tai käyttämällä hyväksi toisen erehdystä. Perinnöstä luopuva on tällaisessa tapauksessa erehtynyt toisen henkilön vilpillisen toiminnan seurauksena luopumista koskevasta seikasta, ja tämä on ratkaisevasti vaikuttanut päätökseen luopua perinnöstä. Mitä moitittavammasta menettelystä on kyse, sitä helpommin petolliseen viettelyyn voi vedota pätemättömyysperusteena. (Tuunainen 2015, 239–240.)

Oikeustoimilain mukaan muuten pätevänä pidettävää oikeustoimea ei saa saattaa voimaan, jos se on tehty olosuhteissa, joista tietoisesti olisi kunnianvastaista tai arvotonta vedota oikeustoimeen (Oikeustoimilaki 33 §). Kunnianvastaisena tai arvottomana toimintana voidaan pitää esimerkiksi eettisesti moitittavaa painostamista, johon ei liity pakottamiseen liittyvää kielteisen seurauksen uhkaa (Tuunainen 2015, 237). Mikäli esimerkiksi luopujalle on maksettu korvausta lakiosan menetyksestä, mutta luopuja on erehtynyt lakiosansa määrästä ja erehtyminen on olennaista, voi luopumistahdonilmaisun vetoaminen olla kunnianvastaista ja arvotonta (Aarnio & Kangas 2016, 739). Esimerkkejä pätemättömyysperusteista löytyy opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen opaan luvusta 6.2.

5 YHTEENVETO

5.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Valinta oli opinnäytetyölle sopiva sen vuoksi, että työn tavoitteena oli ymmärtää tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä sekä laatia opinnäytetyön sivutuotteena aiheesta käytännön ohjeistus työn toimeksiantajalle. Opinnäytetyön raportin sekä opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen käytännön oppaan laatiminen samanaikaisesti palveli ammatillista kehitystäni, sillä tämä auttoi minua ymmärtämään, mikä on aiheen kannalta oleellista ja mikä ei. Tätä kautta myös pääsin miettimään, kuinka teoriaa sovelletaan käytäntöön. Opinnäytetyön selvityksen tekeminen toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä, joka oli työhön sopiva ratkaisu, sillä työn tavoitteena oli ymmärtää kokonaisvaltaisesti tehokasta jälkiluopumista perinnöstä oikeudellisena ilmiönä. Laadullisen tutkimusmenetelmän mukaisesti haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, joten aihetta koskevaa tietoa saatiin kerättyä laajasti ja vapaamuotoisesti haastateltavilta.

Työn tutkimuskysymykset olivat: mitä on tehokas jälkiluopuminen perinnöstä, mitkä ovat sen vaikutukset ja mitä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee huomioida, kun perillinen haluaa luopua perinnöstä. Opinnäytetyön aiheen laajuuden vuoksi käsitteilyn ulkopuolelle rajattiin luopuminen henkivakuutuskorvauksesta ja tasingosta, isyyden tunnustamisen ja adoption vaikutukset perillispiirin muodostumiseen, ennakoluopuminen, konkurssin ja ulosoton laajempi tarkastelu, sopimusoikeudelliset kysymykset sekä laajempi vero-oikeudellinen tarkastelu.

Tutkimuskysymykseen, mitä tarkoittaa tehokas jälkiluopuminen perinnöstä, pyrittiin vastaamaan ennen kaikkea luvussa 4.1 ”Jälkiluopuminen perinnöstä”. Kyseisessä luvussa tuotiin esiin seikkoja, jotka vaikuttavat luopumisen tehokkuuteen sekä tehottomuuteen. Johtopäätöksenä voidaan todeta, ettei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, mitä tehokas jälkiluopuminen perinnöstä tarkoittaa. Luopumisen tehokkuutta tulee tarkastella kokonaisarviona tehokkaan ja tehottoman jälkiluopumisen tunnusmerkien kautta. Opinnäytetyössä kuitenkin onnistuttiin avaamaan pääpiirteissään näitä tunnusmerkkejä, vaikka niitä ei pystytty kuvaamaan tyhjentävästi.

Luvussa 4.2 ”Perillispiiri” sekä luvussa 4.4 ”Jätkiluopumisen tehokkuus perillisen velkoiin nähden” pyrittiin vastaamaan tutkimuskysymykseen, mitkä ovat tehokkaan jätkiluopumisen vaikutukset. Opinnäytetyössä onnistuttiin kuvaamaan luopujan sijaantulijat havainnollistavien kuvien avulla. Opinnäytetyössä myös onnistuttiin vastaamaan siihen, mitkä ovat tehokkaan jätkiluopumisen vaikutukset perillisen velkoiin nähden. Yksityishenkilön konkurssin käytännön merkitys jäi kuitenkin avoimeksi, sillä nämä ovat hyvin harvinaisia. Ulosoton tarkastelun kohdalla opinnäytetyössä onnistuttiin kuvaamaan luopumisen vaikutukset, mutta avoimeksi jäi, mistä ulosottolaitos saa tiedon, että velallinen on tullut kuolinpesän osakkaaksi. Tehokkaan jätkiluopumisen vaikutukset verotukseen ilmenivät monissa kohdin opinnäytetyötä ja ne onnistuttiin kokoamaan yhteen taulukoiden muodossa liitteeseen. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että luopumisen vaikutukset liittyvät ennen kaikkea luopujan sijaantulijoihin, perillisen velkoiin sekä verotukseen, mutta tutkimuskysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta.

Kolmas tutkimuskysymys liittyi siihen, mitä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee huomioida, kun perillinen haluaa luopua perinnöstä. Opinnäytetyössä onnistuttiin kuvaamaan joitakin erityisiä kysymyksiä, jotka lakitoimiston tulee osata huomioida. Nämä liittyvät siihen, jos luopuja on rintaperillinen, leski, testamentinsaaja tai jos luopuja on edunvalvonnassa. Perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee myös osata huomioida jätkiluopumisen peruuttamisen mahdollisuus. Opinnäytetyössä onnistuttiin kuvaamaan jätkiluopumisen peruuttamisen vaikutukset sekä esimerkinomaisesti esittelemään oikeustoimilain pätemättömyysperusteita. Avoimeksi kuitenkin jäi jätkiluopumisen peruuttamisen merkitys käytännössä, sillä tästä ei löytynyt oikeustapauksia. Aihetta on käsitelty Verohallinnon ohjeessa sekä oikeuskirjallisuudessa, joten ainakin teoreettisella tasolla jätkiluopumisen peruuttamisen mahdollisuus on osattava huomioida. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston tulee ymmärtää tehokasta jätkiluopumista kokonaisvaltaisesti, eikä myöskään tähän tutkimuskysymykseen ole mahdollista vastata yksiselitteisesti.

Tavoitteena oli myös tuottaa opinnäytetyön sivutuotteena käytännön opas, joka onnistui suunnitellussa aikataulussa ja se jäi toimeksiantajan käyttöön. Opinnäytetyön tuloksena syntyi teoriamateriaalia tehokkaaseen jätkiluopumiseen liittyen, joka onnistuttiin kokoamaan sivutuotteena syntyneeseen käytännön oppaaseen lyhyesti ja

ytimekkäästi ohjeistuksen muotoon. Näkisin, että opinnäytetyön sivutuotteena syntyneellä oppaalla on käytännön merkitystä työn toimeksiantajalle.

Kaiken kaikkiaan koen, että saavutin asetetut tavoitteet opinnäytetyössä. Olisin voinut rajata tutkimuskysymykset vielä suppeammiksi tai valita niistä tarkastelun kohteeksi vain yhden, jotta olisin saanut täsmällisempiä tutkimustuloksia. Koin ammatillista kehittymistä opinnäytetyön kirjoittamisen aikana. Opin paljon uutta tehokkaasta jälkiuopumisesta, mutta myös yleisesti jäämistöoikeudesta. Tutustumalla monipuolisesti lähteisiin, opin myös tarkastelemaan aihetta kriittisesti ja minusta oli yllättävää, että joissain kohdin oikeuskäytäntö poikkeaa lain säännöksistä. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan teon aikana opin, kuinka teoriaa saisi kirjoitettua mahdollisimman yksinkertaisesti ja selkeästi, jotta siitä olisi hyötyä käytännön työelämässä. Uskon, että varsinkin sukuselvityksen tekemiseen liittyvät ohjeet palvelevat jokaista organisaatio X:n työntekijää, vaikka heille ei syystä tai toisesta tulisi vastaan perinnöstä luopumiseen liittyviä kysymyksiä.

5.2 Luotettavuuden pohdinta

Opinnäytetyössä käytettiin lähdemateriaalina ajantasaista lainsäädäntöä, tuoretta oikeuskirjallisuutta, Verohallinnon ohjetta aiheeseen liittyen sekä oikeuskäytäntöä. Työn teoriaosaa täydentää empiria, joka koostuu kolmesta organisaatio X:n työntekijän haastattelusta sekä yhdestä Verohallinnon verosihteerin konsultoinnista. Opinnäytetyön aiheen ensisijainen oikeuslähde on aihetta koskeva laki, eli perintökaari. Perintökaarella on kuitenkin vain muutama pykälä koskien perinnöstä luopumista ja muuten aihe on jäänyt pitkälti oikeuskäytännön, oikeuskirjallisuuden ja Verohallinnon ohjeistuksen varaan. Joissain kohdin oikeuskäytäntö jopa poikkeaa lain säännöksistä.

Opinnäytetyössä käytetty oikeuskirjallisuus on tuoretta ja alan ammattilaisten kirjoittamaa. Verohallinnon ohje on voimassa oleva ohje aiheesta. Opinnäytetyössä käytettyyn oikeuskäytäntöön on viitattu myös oikeuskirjallisuudessa ja jopa toisissa korkeimpien oikeuksien ratkaisuisissa. Haastateltava n1 valittiin haastateltavaksi sen vuoksi, että hänellä on pitkä kokemus lakipalvelusihteerinä organisaatio X:ssä, joten hän on uransa aikana kohdannut monia perillisiä, jotka ovat halunneet luopua perinnöstä. Haastateltavat n2 ja n3 valittiin haastateltaviksi sen vuoksi, että heillä on pitkä

kokemus lakimiehinä organisaatio X:ssä ja lisäksi heillä on kokemusta myös Verohallinnosta perintö- ja lahjaverotuksen puolella. Haastateltavaa n4 ei erikseen valittu haastateltavaksi, vaan hänet tavoitettiin soittamalla Verohallinnon perintö- ja lahjaverotusta koskevaan palvelupuhelimeen faktatiedon tarkistamista varten.

Voidaan pohtia sitä, miksi perintökaassa ei säädetä perinnöstä luopumisesta enempää tai esimerkiksi sitä, mitä tarkoittaa perintöön ryhtyminen, tai mikä on viimeinen aikaraja, jolloin perinnöstä voi luopua tehokkaasti. Voidaan jopa miettiä, tulisiko perintökaarta uudistaa, jotta se vastaisi paremmin ajantasaista oikeuskäytäntöä. Toisaalta laissa, oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa ei voida antaa vastauksia jokaiseen mahdolliseen käytännön tilanteeseen, vaan luopumisen tehokkuutta tarkastellaan tilannekohtaisesti kokonaisarviona. Näin ollen myöskään opinnäytetyössä ja sen sivutuotteena syntyneessä käytännön oppaassa ei pystytty tyhjentävästi kuvaamaan kaikkia mahdollisia tilanteita tehokkaaseen jälkiluopumiseen liittyen.

5.3 Tulevaisuuden näkymät

Opinnäytetyön ja sen sivutuotteena syntyneen käytännön oppaan on tarkoitus toimia ohjeistuksena organisaatio X:n lakipalvelusihteereille sekä lakimiehille. Opinnäytetyön sivutuotteena syntyneen oppaan merkitys käytännön työelämässä selviää vasta tämän opinnäytetyön kirjoittamisen jälkeen. Eräs jatkotutkimusmahdollisuus olisikin tutkia, kuinka se todellisuudessa palvelee käytännön työelämän tarpeita.

Eräs kysymys, joka jäi opinnäytetyön käsittelyn ulkopuolelle, liittyy siihen, milloin luopumisen tehokkuus alkaa. Onko kyseessä se hetki, kun luopuja allekirjoittaa luopumisilmoituksen, vai se hetki, kun luopumisilmoitus annetaan kuolinpesälle tiedoksi? Alkaako luopumisen tehokkuus vasta sitten, kun Verohallinto määrää perintöveron, vai onko se kenties jokin muu hetki? Tämä vaikuttaa esimerkiksi luopumisen peruuttamiseen, eli siihen, milloin on ylitetty se raja, jonka jälkeen luopumista ei voi enää peruuttaa tehokkaasti.

Opinnäytetyössä aihetta tarkasteltiin lähinnä perunkirjoitusta hoitavan lakitoimiston näkökulmasta. Aihetta voitaisiin toisaalta tarkastella pelkästään Verohallinnon näkökulmasta, jolloin työhön voisi haastatella Verohallinnon asiantuntijoita. Aihetta voitaisiin tarkastella myös pelkästään ulosoton näkökulmasta ja haastatella

ulosottolaitoksen henkilökuntaa aiheeseen liittyen. Eräs jatkotutkimusmahdollisuus voisi myös liittyä siihen, miten velkojat suhtautuvat, mikäli organisaatio olisi saamassa testamentilla omaisuutta, mutta se päättäisikin olla vetoamatta testamenttiin. Toisaalta aihetta voitaisiin tarkastella myös edunvalvonnan näkökulmasta ja tutkia, millaisissa tapauksissa Digi- ja väestötietovirasto yleensä myöntää edunvalvojalle luvan luopua perinnöstä päämiehensä puolesta.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistöoikeus: 2, Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum: Lakimiesliiton kustannus. Viitattu 13.3.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/CAFBFXCTEB>

Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistöoikeus: I, Perintöoikeus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Alma. Viitattu 13.3.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/FAFBFXCTEB>

Aarnio, A., Kangas, U. & Rabinä, T. 2020. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraukset. 9. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 19.3.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/FABBBXXTBBAEE>

Haastateltava n1. 2022. Lakipalvelusihteeri, organisaatio X. Helsinki. Haastattelu 11.3.2022. Haastattelijana Suvi Antonenko.

Haastateltava n2. 2022. Lakimies OTM, organisaatio X. Helsinki. Haastattelu 23.3.2022. Haastattelijana Suvi Antonenko.

Haastateltava n3. 2022. Lakimies OTM, organisaatio X. Espoo. Haastattelu 25.3.2022. Haastattelijana Suvi Antonenko.

Haastateltava n4. 2022. Verosihteeri, Verohallinto. Haastattelu 4.4.2022. Haastattelijana Suvi Antonenko.

Hallintolaki 6.6.2003/434 muutoksineen.

Kaari, P. 2017. Perhe- ja perintöoikeutta sekä perintö- ja lahjaverotusta pääpiirteissään. [Helsinki]: Veronmaksajain keskusliitto ry/Verotieto Oy. Viitattu 1.4.2022. <https://sijoituskirjasto-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/EAJBJXDTEB>

Kangas, U. 2018. Perhevarallisuus-oikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 4.2.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/GAFBCXDTEB>

KHO 31.12.2009 T 3757, Finlex.

KHO 27.3.2013 T 1062, Finlex.

KKO 3.11.2003 T 2680, Finlex.

KKO 13.9.2005 T 2067, Finlex.

KKO 26.4.2006 T 940, Finlex.

KKO 31.3.2014 T 704, Finlex.

KKO 24.6.2020 T 996, Finlex.

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2021. Jäämistösuunnittelu: II, Lesken ja perillisen jäämistösuunnittelu. Helsinki: Alma Talent. Viitattu 25.2.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/IAHBBXXTBBAEE>

Konkurssilaki 20.2.2004/120 muutoksineen.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442 muutoksineen.

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228 muutoksineen.

Määttä, T. & Juusola, S. 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. Verohallinto. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/60797/luopumiset-perint%C3%B6--ja-lahjaverotuksessa/>

Oikeusministeriö. 2015. Korkeimman hallinto-oikeuden edunvalvontaa koskevia ratkaisuja. Viitattu 11.3.2022. https://oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholhous/oikeustapaukset/FTlAvg8nB/KHO_tapausrekisteri_28042015.pdf

Perintökaari 5.2.1965/40 muutoksineen.

Tuunainen, P. 2015. Perintö, testamentti ja velka. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Talentum. Viitattu 11.3.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/FAIBFXCTEB>

Ulosottokaari 15.6.2007/705 muutoksineen.

Verohallinnon www-sivut a. 2022. Lahjaverolaskuri – arvioi lahjaveron määrä. Viitattu 1.4.2022. <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/lahja/lahjaverolaskuri/>

Verohallinnon www-sivut b. 2022. Perintöverolaskuri – Kuinka paljon perintöveroa pitää maksaa? Viitattu 1.4.2022. <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/perinto/perint%C3%B6verolaskuri/>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

ESIMERKKEJÄ JÄLKILUOPUMISEN VAIKUTUKSESTA VEROTUKSEEN

Tässä liitteessä kuvataan esimerkkejä jälkiluopumisen vaikutuksesta verotukseen. Lahjojen euromäärät on syötetty Verohallinnon [www-sivuilla](#) olevaan lahjaverolaskuriin, jolloin on saatu näkyviin kustakin summasta maksettavan lahjaveron määrä (Verohallinnon [www-sivut 2022a](#)). Perinnön euromäärät on syötetty Verohallinnon [www-sivuilla](#) olevaan perintöverolaskuriin, jolloin on saatu näkyviin kustakin summasta maksettavan perintöveron määrä. Perintöveron määrää laskettaessa ei ole huomioitu mitään vähennyksiä ja perintöveron määrä on ilmoitettu ensimmäisen veroluokan mukaan. (Verohallinnon [www-sivut 2022b](#).)

Esimerkkitapauksissa A on perittävän rintaperillinen ja B puolestaan on A:n rintaperillinen. Taulukoissa näkyy ylimmällä rivillä perinnön määrä, joka voisi olla esimerkiksi kesämökin käypä arvo. A:n rivillä näkyy se perintö- tai lahjaveron määrä, jonka hän kustakin perintösummasta joutuu maksamaan. B:n rivillä näkyy puolestaan se perintö- tai lahjaveron määrä, jonka hän joutuu kustakin perintösummasta maksamaan. Alimmalla rivillä kussakin sarakkeessa näkyy se summa yhteensä, joka on maksettu samasta perinnöstä. Alin verotettava lahja on 5 000 euroa, kun taas alin verotettava perintö on 20 000 euroa (Kaari 2017, 20).

Taulukossa 1 kuvataan tilanne, jossa A perii perittävän ja maksaa perinnöstä perintöveroa. Kun A aikanaan kuolee, hänen lapsensa B perii hänet ja maksaa uudelleen samasta perinnöstä perintöveroa. Yhteensä-sarakkeessa näkyy, kuinka paljon samasta omaisuudesta A ja B maksavat perintöveroa yhteensä.

Taulukko 1. A perii ja maksaa perinnöstä perintöveroa, kun hän aikanaan kuolee, B perii hänet ja maksaa samasta perinnöstä perintöveroa.

Perinnön määrä	15 000 €	70 000 €	250 000 €
A:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
B:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
Yhteensä	0 €	9 600 €	59 400 €

Taulukossa 2 kuvataan tilanne, jossa A luopuu tehokkaasti perinnöstä perittävän jälkeen. Hänelle ei siis tule maksettavaksi perintöveroa. Perintö ja perintövero siirtyvät A:n sijaantulijalle eli hänen lapselleen B:lle.

Taulukko 2. A luopuu perinnöstä tehokkaasti perittävän jälkeen, jolloin perintöverovelvollinen on B, joka on A:n sijaantuliija.

Perinnön määrä	15 000 €	70 000 €	250 000
A:n maksama vero	0 €	0 €	0 €
B:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
Yhteensä	0 €	4 800 €	29 700 €

Taulukossa 3 kuvataan tilanne, jossa A luopuu tehottomasti perinnöstä perittävän jälkeen. Tällaisessa tapauksessa hänelle määrätään maksettavaksi perinnöstä perintövero ja hänen sijaantulijalleen B:lle lahjaveron. Kyseessä on kaksinkertaisen verotuksen tilanne.

Taulukko 3. A luopuu tehottomasti perinnöstä, jolloin kyseeseen tulee kaksinkertainen verotus, eli A:lle määrätään maksettavaksi perintövero ja B:lle lahjaveron.

Perinnön määrä	15 000 €	70 000 €	250 000 €
A:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
B:n maksama vero	900 €	6 500 €	29 600 €
Yhteensä	900 €	11 300 €	59 300 €

Taulukossa 4 kuvataan tilanne, jossa A luopuu perinnöstä tehokkaasti, mutta tämän jälkeen hän peruuttaa luopumisensa. Tällöin A:lle ei määrätä perintöveroa, vaan perintövero määrätään A:n sijaantulijalle B:lle. Mikäli luopumisen peruuttamiseen ei sovellu mikään pätemättömyysperuste, vaan A ja B keskenään sopivat, että A palaa perillisasemaan, katsotaan kyseessä olevan A:n saama lahja B:ltä.

Taulukko 4. A luopuu perinnöstä tehokkaasti, mutta peruuttaa luopumisensa ilman hyväksyttävää perustetta, B:lle määrätään maksettavaksi perintövero, jos peruutus tapahtuu vastikkeetta, A:lle määrätään maksettavaksi lahjavero.

Perinnön määrä	15 000 €	70 000 €	250 000 €
A:n maksama vero	0 €	0 €	0 €
B:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
A:n maksama vero	900 €	6 500 €	29 600 €
Yhteensä	900 €	11 300 €	59 300 €

Taulukossa 5 kuvataan tilanne, jossa A luopuu perinnöstä tehottomasti ja vielä tämän jälkeen peruuttaa luopumisensa. Tällöin A:lle määrätään maksettavaksi perintövero ja B:lle lahjavero. Mikäli he keskenään sopivat, että A palaa perillisasemaan, katsotaan kyseessä olevan A:n saama lahja B:ltä, jolloin A maksaa vielä samasta omaisuudesta lahjaveroa. Kyseeseen voi siis tulla jopa kolminkertainen verotus.

Taulukko 5. A luopuu perinnöstä tehottomasti ja peruuttaa luopumisensa ilman hyväksyttävää perustetta, A:lle määrätään perinnöstä perintövero, B:lle lahjavero ja jos peruutus tapahtuu vastikkeetta, A:lle määrätään maksettavaksi vielä lahjavero.

Perinnön määrä	15 000 €	70 000 €	250 000 €
A:n maksama vero	0 €	4 800 €	29 700 €
B:n maksama vero	900 €	6 500 €	29 600 €
A:n maksama vero	900 €	6 500 €	29 600 €
Yhteensä	1 800 €	17 800 €	88 900 €